

**Міністерство освіти і науки України  
Державний університет «Житомирська політехніка»  
Факультет бізнесу та сфери обслуговування**

**Конспект лекцій**

# **“ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ”**

**ЖИТОМИР  
2024**

## ЗМІСТ

|                                                                                                                                                                                                   |           |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>ВСТУП</b>                                                                                                                                                                                      | <b>4</b>  |
| <b>ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ</b>                                                                                                                                                                        | <b>5</b>  |
| <b>ТЕМА 1. ПОНЯТТЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА СИСТЕМА ЇЇ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ. ВИЗНАЧЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ</b> | <b>6</b>  |
| 1.1. Методичні вказівки до вивчення теми                                                                                                                                                          | 6         |
| 1.2. План семінарського заняття                                                                                                                                                                   | 14        |
| 1.3. Термінологічний словник                                                                                                                                                                      | 14        |
| 1.4. Навчальні завдання                                                                                                                                                                           | 14        |
| 1.5. Тести для самоперевірки знань                                                                                                                                                                | 15        |
| 1.6. Програмні питання для самостійного вивчення теми                                                                                                                                             | 17        |
| 1.7. Рекомендована література                                                                                                                                                                     | 18        |
| <b>ТЕМА 2. АВТОРСЬКЕ ПРАВО ТА СУМІЖНІ ПРАВА</b>                                                                                                                                                   | <b>19</b> |
| 2.1. Методичні вказівки до вивчення теми                                                                                                                                                          | 19        |
| 2.2. План семінарського заняття                                                                                                                                                                   | 23        |
| 2.3. Термінологічний словник                                                                                                                                                                      | 23        |
| 2.4. Навчальні завдання                                                                                                                                                                           | 24        |
| 2.5. Тести для самоперевірки знань                                                                                                                                                                | 25        |
| 2.6. Програмні питання для самостійного вивчення теми                                                                                                                                             | 27        |
| 2.7. Рекомендована література                                                                                                                                                                     | 28        |
| <b>ТЕМА 3. ПАТЕНТНЕ ПРАВО</b>                                                                                                                                                                     | <b>29</b> |
| 3.1. Методичні вказівки до вивчення теми                                                                                                                                                          | 29        |
| 3.2. План семінарського заняття                                                                                                                                                                   | 32        |
| 3.3. Термінологічний словник                                                                                                                                                                      | 33        |
| 3.4. Навчальні завдання                                                                                                                                                                           | 33        |
| 3.5. Тести для самоперевірки знань                                                                                                                                                                | 36        |
| 3.6. Програмні питання для самостійного вивчення теми                                                                                                                                             | 39        |
| 3.7. Рекомендована література                                                                                                                                                                     | 39        |

|                                                                                                                                                |           |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>ТЕМА 4. ПРАВОВА ОХОРОНА ЗАСОБІВ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ РОБІТ І ПОСЛУГ. ПРАВОВА ОХОРОНА НЕТРАДИЦІЙНИХ ОБ’ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ</b> | <b>40</b> |
| 4.1. Методичні вказівки до вивчення теми                                                                                                       | 40        |
| 4.2. План семінарського заняття                                                                                                                | 51        |
| 4.3. Термінологічний словник                                                                                                                   | 51        |
| 4.4. Навчальні завдання                                                                                                                        | 51        |
| 4.5. Тести для самоперевірки знань                                                                                                             | 53        |
| 4.6. Програмні питання для самостійного вивчення теми                                                                                          | 55        |
| 4.7. Рекомендована література                                                                                                                  | 56        |
| <b>ЗАГАЛЬНИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК</b>                                                                                                       | <b>57</b> |
| <b>ЗАГАЛЬНА РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА</b>                                                                                                       | <b>63</b> |
| <b>ДОДАТОК “СТРОКИ ДІЇ ОХОРОННИХ ДОКУМЕНТІВ ДЛЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ ОБ’ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ”</b>                                    | <b>65</b> |

## **ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ“ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ”**

### **ТЕМА 1. ПОНЯТТЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА СИСТЕМА ЇЇ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ. ВИЗНАЧЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ОБ’ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.**

Предмет курсу, поняття інтелектуальної власності. Становлення системи правової охорони інтелектуальної власності. Основні інститути права інтелектуальної власності. Особливості застосування інтелектуальної власності в бухгалтерському обліку. Актуальні питання розвитку законодавства у сфері права інтелектуальної власності.

### **ТЕМА 2. АВТОРСЬКЕ ПРАВО ТА СУМІЖНІ ПРАВА.**

Поняття та основні ознаки авторського права. Види об’єктів авторського права. Майнові та особисті немайнові права авторів на твори науки, літератури, мистецтва. Легалізація та охорона суміжних прав (прав виконавців, виробників фонограм та відеограм, організацій мовлення).

### **ТЕМА 3. ПАТЕНТНЕ ПРАВО**

Об’єкти патентного права. Міжнародні акти з питань промислової власності. Автори винаходів, корисних моделей, промислових зразків. Спадкоємці та правонаступники авторів. Порядок складання і подання заявки на об’єкти права інтелектуальної власності та допоміжних матеріалів до неї. Експертиза заявок на об’єкти права інтелектуальної власності (промислової власності). Нормативні акти, що визначають правила експертизи. Порядок видачі та анулювання охоронних документів на об’єкти права інтелектуальної власності (промислової власності).

### **ТЕМА 4. ПРАВОВА ОХОРОНА ЗАСОБІВ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ РОБІТ І ПОСЛУГ. ПРАВОВА ОХОРОНА НЕТРАДИЦІЙНИХ ОБ’ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.**

Правова охорона знаків для товарів і послуг, найменувань місць географічного походження товарів. Правова охорона фірмових найменувань. Правовий захист наукових відкриттів. Організація захисту конфіденційної інформації. Охорона прав на комп’ютерні програми та бази даних. Топографії інтегральних мікросхем як об’єкт правової охорони. Правова охорона раціоналізаторських пропозицій.

## Тема 1

# **ПОНЯТТЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА СИСТЕМА ЇЇ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ. ВИЗНАЧЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ**

### ***1.1. Методичні вказівки до вивчення теми***

У самому широкому розумінні інтелектуальна власність - це законодавчо закріплені права на результати інтелектуальної діяльності людини у різних сферах суспільного життя. До прийняття законів з охорони інтелектуальної власності, країни світу, поступово розв'язуючи певні внутрішні і зовнішні проблеми, йшли кожна своїм індивідуальним шляхом. Узагальнюючи ці задачі можна сказати, що основними з них є:

- бажання економічного та соціального розвитку власної країни;
- стимулювання своїх громадян до творчості, розповсюдження та використання результатів інтелектуального надбання людства;
- потреба у юридичному визнанні майнових та немайнових прав авторів творів та доступу до них власного суспільства.

Взагалі законодавство в області інтелектуальної власності намагається забезпечити інтереси авторів творів та інших творців інтелектуальних надбань та послуг, надаючи їм певні, обмежені у часі права, котрі дозволяють останнім контролювати використання своїх творів. Причому ці права відносяться не до матеріальних об'єктів, в котрих може втілюватися результат творчої праці, а до самого породження людського розуму як такого, тобто до самої ідеї об'єкта захисту. Саме останнє і є найважче контролювати творцю або особі, яка представляє його інтереси, коли ідеї автора не є об'єктом правової охорони.

Ст. 41 Конституції України визначено, що кожен має право володіти користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної творчої діяльності.

Ст. 418 Цивільного кодексу України визначено: право інтелектуальної власності — це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений Цивільним кодексом та іншими актами законодавства.

За багаторічною світовою традицією, інтелектуальна власність поділяється на авторське право та промислову власність.

*Авторське право* надає авторам та іншим творцям інтелектуальних творів в галузі літератури, музики або мистецтва певні права, що дають останнім право дозволяти або забороняти протягом певного обмеженого у часі періоду ті або інші види використання власних творів. В широкому сенсі авторське право включає в себе положення про охорону авторського права в точному змісті цього слова, а також охорону так званих «суміжних прав».

*Промислова власність* передбачає охорону винаходів за допомогою патентів, захист певних комерційних інтересів за допомогою законодавства на товарний знак і торгову назву, а також законодавства з охорони промислових зразків тощо. Крім того, у поняття промислової власності входить боротьба проти недобросовісної конкуренції.

Кваліфікуючими ознаками поняття інтелектуальної власності є:

- об'єктом інтелектуальної власності визнається лише такий результат творчої діяльності, який відповідає встановленим вимогам закону;
- надання результату інтелектуальної діяльності правової охорони відповідно до чинного законодавства;
- право інтелектуальної власності є абсолютним (виключним), обмежене певним строком.

Конвенція, яка затверджена Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (ВОІВ) проголошує, що інтелектуальна власність об'єднує у собі права, що стосуються:

- 1) літературних, художніх і наукових творів;
- 2) виступів виконавців, фонограм і програм ефірного мовлення;
- 3) винаходів в усіх сферах людської діяльності;
- 4) наукових відкриттів;
- 5) промислових зразків;
- 6) товарних знаків, знаків обслуговування і торгових назв і позначень;
- 7) запобігання недобросовісної конкуренції;
- 8) усіх інших прав, що є результатами інтелектуальної діяльності у промисловій, науковій, літературній або художній галузях.

Види творів, що згадані у пункті 1, регулюються авторським правом. Права, котрі даються у пункті 2, зазвичай зветься суміжними правами, тобто правами в області суміжними з авторськими. Види діяльності, наведені у пунктах 3, 5, 6 є об'єктами охорони промислової власності. Сюди ж, згідно Паризької конвенції про охорону промислової власності, можна віднести і пункт 7.

Промислова власність, як правило, включає винаходи та промислові зразки. У документах ВОІВ пропонується таке найпростіше визначення: винахід є новим рішенням технічної проблеми, а промислові зразки є творінням в області естетики, що визначає зовнішній вигляд виробу. Крім того, до промислової власності відносять: товарні знаки, знаки обслуговування, торгові назви і позначення, включаючи показники походження товару і назву місця походження, а також боротьбу проти недобросовісної конкуренції.

Об'єкти, що згадуються у пункті 4 - наукові відкриття - не можуть бути віднесеними ні до одної з двох сфер інтелектуальної власності. Взагалі, у світі існує думка, що наукові відкриття зовсім не повинні згадуватись серед різних форм інтелектуальної власності, тому що ні один національний закон або міжнародна угода не надає прав власності на наукові відкриття. Женевська угода по міжнародній реєстрації наукових відкриттів (1978 р.) визначає наукове відкриття як "визнання явищ властивостей або законів матеріального всесвіту, не визнаних раніше і тих, що піддаюся перевірці". Винахід - це нове рішення конкретних технічних проблем. Такі рішення, природно, мають ґрунтуватися на властивостях або законах матеріального світу, бо інакше їх було б

неможливо впровадити за допомогою технічних засобів. Однак ці закони або властивості не обов'язково мають входити до категорії “не визнаних раніше”. Винаходи знаходять нове застосування або нове технічне використання таких властивостей і законів незалежно від того, визнані вони чи ні.

Згідно ст. 420 Цивільного кодексу України до об'єктів права інтелектуальної власності належать:

- літературні та художні твори; комп'ютерні програми;
- компіляції даних (бази даних);
- виконання;
- фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення;
- наукові відкриття;
- винаходи, корисні моделі, промислові зразки;
- компонування (топографії) інтегральних мікросхем;
- раціоналізаторські пропозиції;
- сорти рослин, породи тварин;
- комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення;
- комерційні таємниці.

Право на результат творчої інтелектуальної діяльності належить автору (творцю). Конституцією України задекларовано право кожного громадянина на результати своєї інтелектуальної діяльності. Зокрема, ст. 41 Конституції України проголошено, що суб'єкт права інтелектуальної власності має право володіти, користуватися та розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

Способи використання об'єкту інтелектуальної власності визначені Цивільним кодексом України, іншими законами.

Особа, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності, може використовувати цей об'єкт на власний розсуд, з додержанням при цьому прав інших осіб.

Використання об'єкта права інтелектуальної власності іншою особою здійснюється з дозволу особи, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності, крім випадків правомірного використання без такого дозволу.

Абсолютний (виключний) характер майнових прав інтелектуальної власності іншою особою, за загальним правилом, має здійснюватися з дозволу особи (того, хто створив об'єкт інтелектуальної власності, уповноваженої ним особи, спадкоємців), яка має виключне право дозволяти використання об'єкта інтелектуальної власності. Разом з тим, твір може бути використаний вільно, без згоди автора і виплати йому винагороди у випадках встановлених законом, а саме: як цитата з правомірно опублікованого твору або як ілюстрація у виданнях, телепередачах, призначених для навчання тощо. В цих випадках, особи, які використовують твір, зобов'язані зазначити ім'я автора твору та джерело запозичення.

Умови надання дозволу на використання об'єкта інтелектуальної власності можуть бути визначені ліцензійним договором.

Одна з основних властивостей інтелектуальної власності полягає в тому, що вона повинна приносити матеріальну чи іншу користь. Це може бути додатковий прибуток, отриманий від використання інтелектуальної власності у сфері матеріального виробництва. Іноді інтелектуальна власність у явному вигляді може не приносити прибутку, але, створюючи додаткові труднощі для конкурентів, полегшує тим самим просування власних товарів і послуг на ринок. Нарешті, вона може сприяти духовному розвитку громадян.

Однак для того щоб одержати ту чи іншу користь від права на об'єкт інтелектуальної власності, необхідно спочатку його створити, а для цього потрібно затратити фінансові, людські та інші ресурси. Тому якщо на даному підприємстві розроблена нова технологія одержання виробів з використанням власного ІВ, а конкурент почав незаконно виготовляти ці ж вироби за цією самою технологією, то його вироби виявляться дешевшими, а отже і більш конкурентоздатними. Таким чином, творець об'єкта інтелектуальної власності опиниться у не вигідному становищі.

Вперше на цю обставину звернули увагу в Англії в період швидкого розвитку мануфактури. Уже на початку XIV століття королівською владою надавалися привілеї виробництвам. Така підтримка прийняла форму дарування особі, що впровадила нову технологію, виключного права користування цією технологією протягом часу, достатнього для її освоєння. Дане виключне право давало розробнику перевагу в конкурентній боротьбі. Королівство, у свою чергу, одержувало нову технологію виробництва, що сприяло зміцненню його економічного положення.

Такі права закріплювалися документом, що називався патентною грамотою, що означало «відкритий лист», оскільки він мав печатку в кінці, а не на згорнутому листі. Згодом наданням такого права стали зловживати, використовуючи його для збільшення надходжень у скарбницю. З'явилися протести, і питання, пов'язані з патентами, стали вирішувати в судовому порядку. Класичним прецедентом стала «Справа виробників сукна з Іпсвіча» (1615 р.), при слуханні якої було заявлено: «Але якщо людина привнесла в королівство новий винахід або нове ремесло, ризикуючи при цьому життям і майном і затративши свої засоби тощо, чи якщо людина зробила нове відкриття, то в подібних випадках король своєю милістю і прихильністю у відшкодування його витрат може подарувати йому привілей користуватися таким ремеслом чи промислом тільки визначений час, тому як на початку люди королівства перебувають у неведенні щодо цього ремесла і не мають ні знань, ні навичок, щоб користатися ним. Але коли термін патенту минає, король може знову подарувати його».

Для того щоб покінчити із зловживанням даруванням особливих прав, у 1628 році був прийнятий статус про монополії. Відповідно до цього статусу, не мали с всі монополії, дарування і пільги, за винятком “будь-яких патентних грамот і грамот на привілеї на термін, який дорівнює 14 рокам чи менше, що повинні від цього часу видаватися на виключне право на виготовлення будь-якого виду нових виробів у межах



цього королівства дійсному і першому винахіднику таких виробів, яким ніхто інший з часу видачі таких патентних грамот і грамот на привілеї не повинен був користатися”.

Згодом система патентного права була багато в чому удосконалена. Але на початку XVII століття були закладені його основи. Патенти, як вид інтелектуальної (промислової) власності використовуються дотепер, як інструмент, що регулює створення і передачу нових технологій.

Іншим об'єктом промислової власності, історія якого виходить з глибини століть, є торговельні марки. Такі знаки у вигляді символів зображувалися ремісниками на товарах, що виготовлялися ними чи стався скотарями як «клейма» на тварині в давні часи. Однак, незважаючи на поважний вік, вони реалізували важливий елемент законодавства про товарні знаки, що діє донині, а саме: фіксували зв'язок між товаром і виробником.

Термін «товарні знаки» (торговельні марки) почали вживати тільки в XIX столітті. З цього ж часу вони стали виконувати нинішню роль у поширенні товарів, доведенні їх до покупця, розширенні торгівлі. Однак чим ширше застосовували торговельні марки, тим більше було випадків їхнього незаконного копіювання. Тому в середині минулого століття англійськими судами були вироблені засоби захисту проти таких порушень. Так народилася знаменита заборона на ведення справи під іншим ім'ям: ніхто не мав права видавати свої товари за товари іншої особи. У 30-40-х роках XX століття було в основному завершено розвиток законодавства про торговельні марки (Німеччина, 1936 рік; Британія, 1938 рік; США, 1946 рік). Ці закони в основних рисах не втрат чинності і на сьогодні.

В Україні поштовхи для розвитку ідентифікаційної символіки на ранніх етапах надали: поява геральдики, цехова організація праці, встановлення обов'язкового клеймування металевих виробів. Графіка торгової марки змінювалась на шляху розвитку від спрощених примітивних зображень до пластично ускладнених малюнків і написів у середні віки; від складної форми – знов до спрощення в XX столітті. Наприкінці XX – початку XXI століття знов намітилась тенденція до ускладнення форми. На відміну від знаків західних компаній, які існували впродовж десятиріч, і навіть сторіч, українські знаки змінювались більш кардинально. Це було пов'язано не лише зі зміною панівних стилів у графічному дизайні, а й, здебільшого, з політичною атмосферою у Радянському союзі. У сучасних українських торгових марках часто вживаються такі прийоми, як тривимірність, стилізація під герб, ускладнене шрифтове рішення. В процесі становлення сучасної торгової марки, окрім адаптації європейського досвіду, також простежується тенденція до вираження національної самобутності у знаку.

Ключовим моментом у розвитку авторського права послужив винахід друкувального верстата винахідником Гуттенбергом у XV столітті, що уможливило копіювання літератури механічним способом, а не переписуванням від руки. Однак це вимагало великих додаткових витрат. У цих умовах знадобився захист від конкуренції з боку виготовлювачів і продавців незаконних копій. Королі в Англії і Франції і курфюрсти в Німеччині стали надавати підприємцям привілею у вигляді виключних прав на відтворення друкованих копій і їхнє поширення протягом обмеженого терміну. У випадку

порушення цих прав здійснювалися примусові міри захисту через накладення штрафів, арешти, конфіскації незаконних копій і вимоги відшкодувати можливий збиток.

Із впровадженням друкарства різко виріс обсяг продажів, а отже і доход друкарів і продавців. Тому автори книг поруш питання про захист своїх прав. Унаслідок цього в Англії в 1709 році парламентом було прийнято відомий Статут королеви Анни – перший закон про авторське право (копірайт): «Про заохочення утворення шляхом закріплення за авторами чи набувачами копій друкованих книг прав на останній на час, що встановлюється відтепер». Закон забезпечував автору виключне право друкувати і публікувати книгу протягом 14 років від дати першої публікації, а також передавати це право торговцю. Законом передбачалося подвоєння цього терміну ще на 14 років, якщо автор був живий.

У 1791 і в 1793 роках був закладений фундамент французької системи авторського права. На відміну від англійської системи, у французькій права автора інтерпретуються як авторські права, якими автор користується все життя. Однак і в Англії і у Франції авторські права розглядалися, по суті, як права власності, що мають економічну цінність, тобто як матеріальні права.

Наступний імпульс розвитку авторського права додали філософи Німеччини, зокрема Еммануїл Кант. Він бачив в копірайті не просто форму власності, що забезпечує економічну вигоду для автора, а щось більше - як частину своєї особистості. Зрештою ця ідея привела до вироблення системи неекономічних або моральних прав.

Пріоритетне значення інтелектуальної власності серед інших об'єктів власності було втілене в законодавстві деяких штатів США. Наприклад, у законі штату Масачусетс від 17 березня 1789 р. відзначено, що «немає власності, яка належить людині більше, ніж та, котра є результатом її розумової праці».

Сучасна форма закону про копірайт закріплена в законі Сполучених Штатів Америки 1976 року, що передбачає захист здобутків протягом усього життя автора і 50 років після його смерті.

Існує концептуальне розходження у відношенні до копірайту в країнах загального права і країнах з кодифікованим цивільним законодавством. У перших відносяться до копірайту як до форми власності, що може бути створена індивідуальним чи колективним автором і, будучи створеною, підлягає комерційній експлуатації, так само як будь-яка інша власність. При цьому складові права копірайту спрямовані винятково на здобуття економічної вигоди. У країнах з кодифікованим цивільним законодавством авторське право також має характеристики власності й закон спрямований на захист економічного змісту цієї власності. Однак у цьому випадку авторське право втілює також ідею про те, що твір автора є вираженням його особистості, що вимагає такого ж захисту, як і економічний потенціал твору.

Правове регулювання відносин у цій сфері в часи СРСР забезпечувалося в основному підзаконними актами. Виключеннями були розділ IV - «Авторське право» і розділ VI «Винахідницьке право» Цивільного кодексу УРСР, а також «Положення про відкриття, винаходи і раціоналізаторські пропозиції», затверджене постановою РМ СРСР від 21.03.1973 р.

Загальне законодавство закріплювало можливість широкого використання результатів творчої праці громадян в інтересах держави і суспільства. Наприклад, основною формою охорони винаходів був не патент, а авторське свідоцтво, що давало виключне право на використання об'єкта інтелектуальної власності не їхнім творцям, а державі. Авторське законодавство містило істотне вилучення зі сфери виняткових авторських прав. Воно дозволяло вільно використовувати випущені у світ твори на телебаченні, радіо, у кіно і газетах. І авторське право, і патентне право допускали примусовий викуп суб'єктивних прав на творчі досягнення у власників таких прав, можливість видачі примусових дозволів на їхнє використання.

У той же час механізм захисту порушених прав не був ефективним. Передбачені законодавством санкції були незначні, а судова процедура - складною. У результаті при масових порушеннях прав кількість судових справ була мізерною.

Після проголошення незалежності й державотворення України 24 серпня 1991 року почалося формування спеціального законодавства, що регулює правовідносини у сфері інтелектуальної власності.

Початком становлення законодавства України про інтелектуальну власність вважається день прийняття Закону України «Про власність», тобто 7 лютого 1991 року. Цим Законом результати інтелектуальної власності вперше були визнані об'єктами права власності. Деякі норми, що відносяться до інтелектуальної власності, знайшли своє відображення в інших законах України.

Першим нормативним актом на шляху створення спеціального законодавства про промислову власність було «Тимчасове положення про правовий захист об'єктів промислової власності і раціоналізаторських пропозицій», затверджене Указом Президента України 18 вересня 1992 року. Відтепер ця дата стала професійним святом винахідників і раціоналізаторів України.

Однак основними джерелами права промислової власності, що складали основу спеціального законодавства про інтелектуальну власність, стали закони України: «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», які набули чинності 15 грудня 1993 року. У той самий період були прийняті закони України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності» (18 грудня 1992 року), «Про охорону прав на сорти рослин» (21 квітня 1993 року), «Про захист від недобросовісної конкуренції» (7 червня 1996 року), «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» (5 листопада 1997 року) додаток 1.

Для розвитку зазначеного законодавства про промислову власність Державним патентним відомством України було розроблено і прийнято понад 70 підзаконних актів, що регулюють відносини у сфері набуття прав на об'єкти промислової власності.

Основним законом, що регулює правовідносини в сфері авторських і суміжних прав, став Закон України «Про авторське право і суміжні права» (23 грудня 1993 року). Питання правової охорони прав авторів знайшли своє відображення також у постановах Кабінету Міністрів України, серед яких: «Про мінімальні ставки авторської винагороди за використання творів літератури і мистецтва» та «Про державну реєстрацію прав автора на

добутки науки, літератури і мистецтва» (2003), а також у нормативних актах Державного підприємства «Українське агентство з авторських і суміжних правах».

Принциповим моментом у розбудові законодавства про інтелектуальну власність стало прийняття у 1996 році Конституції України, яка проголосила: «Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами інтелектуальної, творчої діяльності»,

Завершальним акордом у розбудові законодавства України у сфері інтелектуальної власності стало прийняття у 2003 році Верховною Радою України Цивільного кодексу України, Книга IV якого має назву «Право інтелектуальної власності».

Загалом до складу системи законодавства України про інтелектуальну власність входять:

- Конституція України;
- Цивільний кодекс України;
- Закон України «Про власність»;
- Закон України «Про охорону прав на сорти рослин»;
- Закон України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі» ;
- Закон України «Про охорону прав на промислові зразки»;
- Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»;
- Закон України «Про племінне тваринництво»;
- Закон України «Про авторське право і суміжні права»;
- Закон України «Про видавничу справу»;
- Закон України «Про професійних творчих працівників та творчі спілки»;
- Закон України «Про кінематографію»;
- Закон України «Про телебачення і радіомовлення»;
- Закон України «Про інформацію»;
- Закон України «Про топографо-геодезичну і картографічну діяльність»;
- Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів»;
- Закон України «Про науково-технічну інформацію»;
- Закон України «Про державну таємницю»;
- Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу»;
- Закон України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем».

Використання інтелектуальної власності регулюється такими міжнародними договорами:

- Бернська конвенція по охороні літературних та художніх творів (1886 р.);
- Всесвітня (Женевська) конвенція по авторському праву (1952 р.);
- Римська конвенція по охороні прав артистів-виконавців, виготовлювачів фонограм, а також виробників організацій мовлення (1961 р.);
- Стокгольмська конвенція про створення всесвітньої організації інтелектуальної власності (1967 р.);
- Женевська конвенція по охороні інтересів виготовлювачів фонограм (1971 р.);

•Брюсельська конвенція по розповсюдженню програм, що несуть сигнали, які передаються через супутники (1974 р.).

## **1.2. План семінарського заняття**

1. Поняття інтелектуальної власності.
2. Становлення системи правової охорони інтелектуальної власності.
3. Основні інститути права інтелектуальної власності.
4. Місце і роль інтелектуальної власності в економічному та соціальному розвитку держави.

## **1.3. Термінологічний словник**

**Право власності** – це врегульовані законом суспільні відносини щодо володіння, користування і розпорядження майном.

**Право інтелектуальної власності** – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений цим Кодексом та іншим законом.

**Суб'єктивне право інтелектуальної власності** – це право його суб'єкта на володіння, користування і розпорядження належним йому відповідно до закону результатом інтелектуальної діяльності.

## **1.4. Навчальні завдання**

### **Завдання 1.1**

*Дати повну і змістовну відповідь на наступні питання:*

1. Предмет, завдання та мета курсу.
2. Зв'язок інтелектуальної власності з іншими науками.
3. Поняття інтелектуальної власності.
4. Основні інститути права інтелектуальної власності

### **Завдання 1.2**

*Необхідно:*

Визначити з наведеного переліку об'єкти, які є об'єктами права інтелектуальної власності, і які ними не є. Відповідь оформити у вигляді таблиці.

| <i>Є об'єктом права інтелектуальної власності</i> | <i>Не є об'єктом права інтелектуальної власності</i> |
|---------------------------------------------------|------------------------------------------------------|
|                                                   |                                                      |
|                                                   |                                                      |

*Дані для виконання:*

Звукове кіно, рішення Кабінету Міністрів України, розписні хустки, мультфільм “Шрек 3”, Закон України “Про банки та банківську діяльність”, державний герб України, вистава “Ромео і Джульєта”, хореографічна постановка, гривня, державний Гімн України, кліп І. Білик, топографічні карти м. Житомира, твори народної творчості, декоративні дошки з петриківським розписом, Указ Президента України, пам’ятник Т.Г. Шевченку, монографія проф. Ф.Ф. Бутинця “Альфа і омега бухгалтерського обліку”, роман “Анжеліка і король”.

### **Завдання 1.3**

*Необхідно:*

Розв’язати ситуації та дати відповіді на питання.

*Дані для виконання:*

1. Кордратюк І.В. передрукував на комп’ютері та відредагував старе видання роману Шолохова М.А. “Тихий Дон” і планує його опублікувати під іменем автора. Чи вважатиметься даний твір об’єктом авторського права?

2. ТзОВ “Лід” розробило комп’ютерну програму для потреб ведення обліку складських матеріалів. Чи може дане підприємство бути первинним суб’єктом авторського права?

3. Зазначте “Кобзар” Т.Г. Шевченка, “Ілліада” Гомера є авторством чи авторським правом.

4. Савчук А.В. написав рукописний твір, який планує опублікувати в наступному місяці. На даному рукописі зазначені ініціали та прізвище автора. Зазначити, чи є даний твір об’єктом права інтелектуальної власності, а його автор – суб’єктом.

5. Приватний підприємець виготовляє комп’ютерні столи. У виробництві закладено 5 моделей, які розробляються приватним підприємцем самостійно. Вони мають незвичайний дизайн. Чи може приватний підприємець розраховувати на отримання патенту і захист своїх авторських прав при розробці даного виду продукції як власник підприємства і розробник?

## ***1.5. Тести для самоперевірки знань***

### **1. Інтелектуальна власність – це:**

- а) закріплені законом права на результати інтелектуальної діяльності людини.
- б) закріплені законом права на результати фізичної та розумової праці людини;
- в) права на результати творчої, інтелектуальної діяльності.

### **2. Суб’єкт авторського права – це особа:**

- а) що створила об’єкт авторського права;
- б) що використовує об’єкт авторського права;

в) що володіє і розпоряджається об'єктом авторського права

**3. Об'єктом авторського права можуть бути лише:**

а) твори, які оприлюднені вперше;

б) оригінальні твори, тобто ще не відомі суспільству, які з'явилися вперше.

в) оригінальні твори, які були невідомі широкій громадськості

**4. До літературних та художніх творів не належать:**

а) проекти офіційних символів і знаків до їх офіційного затвердження;

б) романи, оповідання, поеми, драматургічні та інші твори;

в) акти органів державної влади і органів місцевого самоврядування.

**5. Відповідно до Закону України “Про власність”, суб'єктами права інтелектуальної власності є:**

а) громадяни, юридичні особи та держава;

б) іноземні громадяни, особи без громадянства, юридичні особи;

в) особи без громадянства, юридичні особи, держава.

**6. Основними інститутами права інтелектуальної власності є:**

а) право на користування майном, авторське право та суміжні права;

б) авторське право і суміжні права, право на об'єкти промислової власності і право на нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності;

в) право розпорядження, право користування, право володіння.

**7. До прав інтелектуальної власності належить:**

а) право користування та право контролю;

б) право володіння та право винагороди;

в) право користування та право розпорядження.

**8. Суб'єктами авторського права, відповідно до законодавства визнаються:**

а) автори творів їх спадкоємці та особи, яким автори чи їх спадкоємці передали свої авторські майнові права;

б) іноземні особи та особи без громадянства, відповідно до міжнародних договорів чи на основі принципу взаємності;

в) юридичні та фізичні особи, які є творцями або основоположниками творів, що визнаються об'єктами авторського права.

**9. Не є об'єктом авторського права:**

а) збірники творів, збірники обробок фольклору, збірники звичайних даних за умови, що вони є результатом творчої праці;

б) ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи;

в) державні символи України, державні нагороди; символи і знаки органів державної влади.

**10. Виступи, лекції, промови, проповіді та інші усні твори:**

а) є об'єктом авторського права;

- б) виступає об'єктом авторського права, якщо їх автором є громадянин України;
- в) не є об'єктом авторського права.

**11. До ознак об'єктів авторського права:**

- а) професійний та творчий підхід;
- б) творчий характер та вираження у будь-якій формі;
- в) творчий підхід та наукова інтерпретація;

**12. Виключне право на використання твору належить до:**

- а) майнових прав;
- б) немайнових прав;
- в) як до майнових так і до немайнових.

**13. До основних видів інтелектуальної діяльності належать:**

- а) науково-технічна та літературна діяльність;
- б) літературно-художня і наукова діяльність;
- в) науково-технічна та літературно-художня діяльність;

**14. В якому році було підписано Конвенцію, що заснувала Всесвітню організацію інтелектуальної власності:**

- а) 1965 р.;
- б) 1867 р.;
- в) 1967р.

**15. Право користування полягає в тому, що суб'єкт права інтелектуальної власності має:**

- а) право визначати правову долю результату творчості, що йому належить;
- б) право вільного користування своїм результатом творчої діяльності;
- в) законну підставу вилучати із належного йому результату інтелектуальної діяльності корисні якості, що може дати людині цей результат.

***1.6. Програмні питання для самостійного вивчення теми***

1. Особливості застосування інтелектуальної власності в бухгалтерському обліку.
2. Актуальні питання розвитку законодавства у сфері права інтелектуальної власності.

***1.7. Рекомендована література***

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року. № 435-IV.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року. № 435-IV.



3. Економіка й організація інноваційної діяльності: Підручник / О.І. Волков, М.П. Денисенко, А.П. Гречан та ін. Під ред. проф. О.І. Волкова, проф. М.П. Денисенка. – К.: ВД “Професіонал”, 2004. – 960 с.

4. Оцінка інтелектуальної власності. Бухгалтерський облік та оподаткування / О.Б. Бутнік-Сіверський, О.П. Гавриленко, С.О. Довгий та ін.; За ред. О.Б. Бутніка-Сіверського, О.Д. Святоцького. – К.: Видавничий Дім “Ін-Юре”, 1999. – 352 с.

5. Права інтелектуальної власності в Україні. Авторське право. Збірник систематизованого законодавства. – Випуск 10. – Жовтень 2004 р. – С. 185-198.

6. Право інтелектуальної власності: Академ. курс: Підручник для студентів вищ. навч. закладів. / О.А. Підпригора, О.Б. Бутнік-Сіверський, В.С. Дроб’язко та ін.; За ред. О.А. Підпригори, О.Д. Святоцького. – 2-ге вид., переробл. та допов. – К.: Концерн “Видавничий дім “Ін Юре”, 2004. – 672 с.

## Тема 2.

### **АВТОРСЬКЕ ПРАВО ТА СУМІЖНІ ПРАВА**

#### **2.1. Методичні вказівки до вивчення теми**

*Авторське право* має відношення до художніх творів (поезія, романи, музика, живопис, кінофільми тощо). У більшості європейських мов використовується не англійський термін (copyright - копірайт), що у буквальному перекладі означає - право на виготовлення копій. У терміні “копірайт” власне наголос робиться на основну дію, яка по відношенню до літературних або інших художніх творів може виконуватись лише самим автором або з його дозволу. Мова тут іде про тиражування літературного або інших творів, таких, як книга, картина, скульптура, фотографія або кінофільм тощо. У терміні ж «авторське право» за головне взято особистість автора художнього твору, чим підкреслюється той факт, що у законодавстві багатьох країн визнається, що автор має певні правові повноваження по відношенню до свого твору, наприклад, перешкоджати його викривленому відтворенню, яке може бути зроблено лише виключно самим автором або з його волі. У той самий час інші права, такі, як право на виготовлення примірників, можуть здійснюватись іншими особами, наприклад, видавцем, який отримав для цього ліцензію від автора

Об'єкти авторського права визначені ст. 8 Закону України “Про авторське право і суміжні права”, а також ст.433 Цивільного кодексу України. Зокрема, до об'єктів авторського права віднесено:

- літературні письмові твори белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру (книги, брошури, статті тощо);
- виступи, лекції, промови, проповіді та інші усні твори; комп'ютерні програми; бази даних;
- музичні твори з текстом і без тексту;
- драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні та інші твори, створені для сценічного показу, та їх постановки; аудіовізуальні твори; твори образотворчого мистецтва;
- твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва;
- фотографічні твори, у т.ч. твори, виконані способами, подібними до фотографії;
- твори ужиткового мистецтва, у т.ч. твори декоративного ткацтва, кераміки, різблення, ливарства, з художнього скла, ювелірні вироби тощо;

- ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи, пластичні твори, що стосуються географії, геології, топографії, техніки, архітектури та інших сфер діяльності;
- сценічні обробки літературних, публіцистичних, наукових творів, і обробки фольклору, придатні для сценічного показу;
- похідні твори;
- збірники творів, збірники обробок фольклору, енциклопедії та антології, збірники звичайних даних, інші складені твори за умови, що вони є результатом творчої праці за доббором, координацією або упорядкуванням змісту без порушення авторських прав на твори, що входять до них як складові частини;
- тексти перекладів для дублювання, озвучення, субтитрування українською та іншими мовами іноземних аудіовізуальних творів;
- інші твори.

Твір визнається об'єктом правової охорони незалежно від призначення, художнього рівня, цінності або достоїнства, незалежно від його змісту, жанру, обсягу, мети. Не впливає на визнання твору об'єктом правової охорони ні спосіб, ні форма його вираження (рукопис, ноти, креслення, схеми, запис на магнітну плівку, фотографії тощо). Для визнання твору об'єктом правової охорони не має значення завершено чи незавершено твір, опубліковано (оприлюднено) твір чи ні. Частина твору, яка може використовуватись самостійно, у т.ч. й оригінальна назва твору, розглядається як твір і підлягає правовій охороні.

Не є об'єктами авторського права (ст. 9 закону та ст. 434 ЦК України):

- повідомлення про новини дня або поточні події, що мають характер звичайної прес-інформації;
- твори народної творчості (фольклор);
- видані органами державної влади у межах їх повноважень офіційні документи політичного, законодавчого, адміністративного характеру (закони, укази, постанови, судові рішення, державні стандарти тощо) та їх офіційні переклади;
- державні символи України, державні нагороди; символи і знаки органів державної влади, Збройних Сил України та інших військових формувань;
- символіка територіальних громад; символи та знаки підприємств, установ та організацій;
- грошові знаки;
- розклади руху транспортних засобів, розклади телерадіопередач, телефонні довідники та інші аналогічні бази даних, що не відповідають критеріям оригінальності і на які поширюється право *sui generis* (своєрідне право, право особливого роду).

Авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення. Для виникнення і здійснення авторського права не вимагається реєстрації твору чи будь-якого іншого спеціального його оформлення, а також виконання будь-яких інших формальностей.

Особа, яка має авторське право (автор твору чи будь-яка інша особа, якій на законних підставах передано авторське майнове право на цей твір), для сповіщення про свої права може використовувати знак охорони авторського права, який складається з таких елементів:

- латинська літера «с», обведена колом, — ©;
- ім'я особи, яка має авторське право;
- рік першої публікації твору.

Знак охорони авторського права проставляється на оригіналі і кожному примірнику твору.

Якщо твір опубліковано анонімно чи під псевдонімом (за винятком випадку коли псевдонім однозначно ідентифікує автора), видавець твору (його ім'я чи назва мають бути зазначені на творі) вважається представником автора і має право захищати права останнього. Це положення діє до того часу, поки автор твору не розкриє свого імені і не заявить про своє авторство.

Суб'єкт авторського права для засвідчення авторства (авторського права) на оприлюднений чи не оприлюднений твір, факту і дати опублікування твору чи договорів, які стосуються права автора на твір, у будь-який час протягом строку охорони авторського права може зареєструвати своє авторське право у відповідних державних реєстрах.

Комплекс прерогатив, котрі складають авторське право, повинен бути визнаним і таким, що охороняється протягом життя автора. Після його смерті, у принципі охорона продовжується протягом, як правило, 70 років. Вважається, що такий термін визначає справедливий баланс між підтриманням матеріальних прав автора та потребами суспільства мати доступ до великих досягнень культури. По закінченні терміну охорони твір стає загальним надбанням людства і може використовуватись без спеціального дозволу.

*Суміжні права* означають права – це права на результати творчої діяльності виконавців, права виробників фонограм та права організацій мовлення, пов'язані з використанням творів літератури та мистецтва, авторські права на які належать іншим особам. Існує три види суміжних прав:

- права виконавців на їх виконання;
- права виробників фонограм та відеогам на їх фонограми і відеограми;
- права організацій ефірного мовлення на їх радіо- і телепрограми.

Захист інтересів авторів складається не тільки із запобігання недозволеного використання їхніх творів. У кінцевому підсумку їх твори саме і призначені для того, щоб бути доведеними до широкого загалу. Різні категорії творів доводяться до загального відома різними методами. Наприклад, видавець відтворює рукопис літературного твору у кінцевому вигляді, не додаючи нічого до того, що було створено автором. Інтереси

книговидавців охороняються на основі прав, переуступлених їм авторами або ліцензією, що придбана в останніх.

Дещо інша ситуація має місце з драматичними або музичними творами. У процесі їх доведення для загального відома такі твори повинні виконуватись або декламуватись виконавцями. У цих випадках, при індивідуальному трактуванні твору слід також враховувати необхідність охорони інтересів і самих виконавців.

Розвиток техніки звукозапису і можливість відносно легкого відтворення записів зробили необхідним також забезпечення юридичного захисту прав виробників фонограм. Широка доступність на ринку все більш ефективних записуючих пристроїв викликала до життя постійно зростаючу, і зараз досягнувши світового масштабу, проблему піратства у цій галузі. Більш того, звукозаписи часто використовуються організаціями ефірного мовлення, і, хоча з одного боку, таке використання і забезпечує рекламу для різних видів звукозапису та їх виробників, з іншого - вони стали невід'ємною складовою частиною щоденних програм організацій ефірного мовлення. І як наслідок цього, точнісінько так, як і виконавці, виробники цієї продукції також бажають захистити свої власні інтереси. Тому виробники фонограм розпочали боротьбу проти недозволеного тиражування записаних ними фонограм, а також за винагороду при їх використанні в ефірі різними студіями тощо.

Організації ефірного мовлення також мають певні інтереси стосовно власних програм, і бажають перешкодити їх недозволеній ретрансляції іншими компаніями.

Важливо пам'ятати, що під охорону підпадають форми висловлювання ідей автора, а не самі ідеї. Наприклад, якщо автор друкує у вигляді журнальної статті короткий виклад власних ідей, як збудувати певний пристрій, це не може завадити третій стороні використати ці ідеї для створення такого пристрою. Однак авторське право захищає автора від розповсюдження примірників його статті без дозволу автора. Що стосується самого пристрою, то на нього не розповсюджується охорона в зв'язку з авторським правом, але воно може бути захищено в інший спосіб, наприклад, як винахід - об'єктом промислової власності. Головне тут те, що ідеї як такі не охороняються авторським правом. Якщо хто-небудь оприлюднив власні ідеї, наприклад, у ході публічної лекції, але не має відповідного патенту або не захистив їх авторським свідоцтвом, то у нього немає жодних шансів та засобів запобігти іншим її використанню. Однак, після того як ідея була втілена у матеріальній формі, виникає авторське право на слова, музикальні ноти, малюнки тощо, у формі яких ця ідея втілена. Тому для того, щоб підпадати під охорону згідно з авторським правом, твір має бути оригінальним.

Остаточна фіксація твору у матеріальній формі, наприклад, написання, друк, фотографія, звуко- або відеозапис, скульптура, архітектура, живопис, відтворення у графічній формі тощо зовсім не є обов'язковою передумовою для її охорони. Однак деякі країни, в основному ті, у яких прийнята англо-американська юридична система,

вимагають тієї або іншої фіксації твору до того як йому буде надана правова охорона, роблячи це з міркувань використання такої форми як доказ на випадок судового позову.

Охорона об'єктів авторського права зовсім не залежить від якості або цінності твору. Твір буде охоронятися незалежно від того чи вважається він бестселером, чи невдалим. Охорона також не залежить від мети створення твору, тому що можливе використання твору не має відношення до надання йому охорони.

При умові порушення прав передбачаються санкції. Будь-яке недозволене використання твору, який охороняється авторським правом, у тих випадках, коли такий дозвіл вимагається згідно закону, є порушенням авторських прав. Наприклад, відтворення, публічне виконання, передача в ефір або будь-яке інше повідомлення для загального відома, проведене без дозволу, переробка у будь-яку іншу форму без дозволу автора, плагіат тощо, є порушенням авторських прав, що тягне за собою певні юридичні санкції до порушника. Для компенсації збитків, нанесених в результаті такого порушення, у законі передбачаються відповідні санкції. У залежності від серйозності порушення санкції можуть бути адміністративними, цивільними чи кримінальними.

Майнові права інтелектуальної власності на об'єкт суміжних прав належать виконавцеві, виробнику фонограми, виробнику відеограми чи організації мовлення, якщо інше не встановлено договором чи законом.

- Право на використання об'єкта суміжних прав.
- Виключне право дозволяти використання об'єкта суміжних прав.
- Право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта суміжних прав, у т.ч. забороняти таке використання.
- Інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

## ***2.2. План семінарського заняття***

1. Поняття та основні ознаки авторського права.
2. Види об'єктів авторського права.
3. Майнові та особисті немайнові права авторів на твори науки, літератури, мистецтва.
4. Легалізація та охорона суміжних прав (прав виконавців, виробників фонограм та відеограм, організацій мовлення).

## ***2.3. Термінологічний словник основних понять***

**Автор** – фізична особа, яка своєю творчою працею створила твір.

**Авторське право** – це право інтелектуальної власності на літературний, художній та інший твір.

**Об'єкти авторського права** – це твори, а саме: літературні та художні твори, комп'ютерні програми, компіляції даних, інші твори.

**Суб'єкт авторського права** – автор, фізичні та юридичні особи, які набули прав на твори відповідно до договору або закону.

**Суміжні права** – це право інтелектуальної власності на виконання, фонограму, відеограму та програму (передачу) організації мовлення.

**Презумпція авторства** – за відсутності доказів іншого автором твору вважається фізична особа, зазначена звичайним способом як автор на оригіналі або примірнику твору.

**Репрографічне відтворення (репродукування)** – факсимільне відтворення у будь-якому розмірі (у тому числі збільшеному чи зменшеному) оригіналу письмового чи іншого графічного твору або його примірника шляхом фотокопіювання або іншими подібними способами, крім запису в електронній (у тому числі цифровій), оптичній чи іншій формі, яку зачитує комп'ютер.

## **2.4. Навчальні завдання**

### **Завдання 2.1**

*Дати повну і змістовну відповідь на наступні питання:*

1. Поняття та основні ознаки авторського права.
2. Основні види об'єктів авторського права.
3. Права виконавців, виробників фонограм та відеограм, організацій мовлення.

### **Завдання 2.2**

*Необхідно:*

Розв'язати наступні ситуації та дати відповіді на питання

*Дані для виконання:*

1. Мельник І.В. видав твір Малишевського В.О. “Терени життя” рельєфно-крапковим шрифтом для сліпих без згоди автора. На творі ім'я автора було зазначено та зазначено джерело запозичення. Чи правомірні дії І.В. Мельника?

2. Кремень І.В. написав музичний трек до фільму “Атлантида: в пошуках загубленого міста”. Чи обов'язковою є реєстрація авторського права Кременем І.В.?

3. Завідувачем бібліотеки було прийняте рішення про відтворення пошкодженого підручника шляхом копіювання аналогічного підручника з фонду іншої бібліотеки. Чи правомірні ці дії?

4. Захарченко В.А. на замовлення виготовив відеограму про діяльність та творчість Т.Г. Шевченка. Який знак охорони суміжних прав автор повинен використати для сповіщення про свої суміжні права?

5. Згідно з трудовим договором між журналістом і видавництвом, що випускає журнал, авторські права на статті, написані журналістом повністю належать видавництву. Згідно із зазначеним договором журналісту виплачується оклад та гонорар за кожну статтю. Зазначити, чи може авторські права на статті визнані нематеріальними активами?

### **Завдання 2.3**

*Необхідно:*

Визначити серед наведеного переліку особисті майнові права автора, особисті немайнові права автора та суміжні права. Відповідь оформити у вигляді таблиці.

*Дані для виконання:*

Виключне право на використання твору, вимагати визнання авторства шляхом зазначення імені автора на творі і його примірниках, вибирати псевдонім, виключне право на дозвіл або заборону використання твору іншими особами, виробництво фонограми, вимагати збереження цілісності твору, оприлюднення передачі організації мовлення, протидіяти спотворенню чи іншій зміні твору, виробництво відеограми

### **Завдання 2.4**

*Необхідно:*

Охарактеризуйте правомірність дій підприємства та їх наслідки для громадськості

*Дані для виконання:*

ЗАТ “Миргородський завод продтоварів “Калинка” подав у Полтавський обласний господарський суд позов, у якому вимагає визнати частково недійсними свідоцтво на знаки для товарів і послуг, видані ЗАТ “Миргородський завод мінеральних вод”. У даному позові мова йде про надання самостійної правової охорони словесним позначенням “Миргородська” і Myrgorodska, і утримується прохання про визнання їхніми географічними назвами.

Назва “Миргородська” рівнозначно відноситься до будь-якої води, що добувається з Миргородського родовища мінеральних вод. Це найменування вказує на властивості води і місце її походження. При цьому властивості мінеральної води “Миргородська” визначені природними факторами і місцем розташування родовища. Таким чином, термін “миргородська” фактично є географічним найменуванням, або найменуванням місця походження товару. Відповідно до пункту 3 статті 6 Закону України “Про охорону прав на знаки для товарів і послуг”, на даному етапі розвитку національного законодавства і міжнародної практики це виключає реєстрацію “Миргородської” як знака для товарів і послуг щодо мінеральної води і супутніх послуг.

## ***2.5. Тести для самоперевірки знань***

### **1. Суб'єкт авторського права – це особа:**



- а) що створила об'єкт авторського права;
- б) що використовує об'єкт авторського права;
- в) що володіє і розпоряджається об'єктом авторського права

**2. Об'єктом авторського права можуть бути лише:**

- а) твори, які оприлюднені вперше;
- б) оригінальні твори, тобто ще не відомі суспільству, які з'явилися вперше.
- в) оригінальні твори, які були невідомі широкій громадськості

**3. До літературних та художніх творів не належать:**

- а) проекти офіційних символів і знаків до їх офіційного затвердження;
- б) романи, оповідання, поеми, драматургічні та інші твори;
- в) акти органів державної влади і органів місцевого самоврядування.

**4. Авторське право виникає з моменту:**

- а) реєстрації твору;
- б) початку написання (реалізації) твору;
- в) створення твору.

**5. Автор твору може для сповіщення про свої права використовувати наступний спеціальний знак охорони авторського права:**

- а) латинська буква "с", обведена колом; ім'я особи, що володіє авторським правом; рік першої публікації твору;
- б) латинська буква "r", обведена колом; ім'я особи, що володіє авторським правом; рік публікації твору;
- в) латинська буква "R", обведена колом; ім'я особи, що володіє авторським правом; рік першої публікації твору.

**6. Авторське право виникає у момент, коли твір створений, і діє протягом усього життя автора, а також протягом**

- а) 50 років після його смерті;
- б) 70 років після його смерті;
- в) 100 років після його смерті.

**7. Охорона прав іншої особи, яка здійснила індивідуальне творче відтворення твору автора називають:**

- а) суміжні права;
- б) права співавторів;
- в) авторські права.

**8. Виконання – це:**

- а) донесення до людей авторського твору шляхом декламування, співу, гри, виконання танцю;
- б) це звуковий запис виконання твору на носії, що дозволяє відтворити запис і виготовити з нього копії;

в) відеозапис на матеріальному носії зображення, яке може супроводжуватися звуком чи без нього.

**9. Відеограма – це:**

а) донесення до людей авторського твору шляхом декламування, співу, гри, виконання танцю;

б) це звуковий запис виконання твору на носії, що дозволяє відтворити запис і виготовити з нього копії;

в) відеозапис на матеріальному носії зображення, яке може супроводжуватися звуком чи без нього.

**10. Фонограма – це:**

а) донесення до людей авторського твору шляхом декламування, співу, гри, виконання танцю;

б) це звуковий запис виконання твору на носії, що дозволяє відтворити запис і виготовити з нього копії;

в) відеозапис на матеріальному носії зображення, яке може супроводжуватися звуком чи без нього.

**11. Об'єкти суміжних прав (виконання творів, фонограми, відеограми, передачі організацій мовлення) стають об'єктом правової охорони, якщо вони вперше оприлюднені:**

а) на території України або оприлюднені на території України протягом 30 днів від дня їх оприлюднення в іншій державі;

б) на території України;

в) на будь-якій території.

**12. Суміжні майнові права охороняються:**

а) 50 років з першого січня року, наступного за роком появи об'єкта суміжних прав;

б) 70 років з першого січня року, наступного за роком появи об'єкта суміжних прав;

в) 100 років з першого січня року, наступного за роком появи об'єкта суміжних прав.

***2.6. Програмні питання для самостійного вивчення теми***

1. Порядок державної реєстрації творів науки, літератури і мистецтва.
2. Порядок та способи цивільно-правового захисту авторських і суміжних прав.
3. Адміністративна, цивільна та кримінальна відповідальність за порушення авторського права та суміжних прав.
4. Заходи, спрямовані на запобігання неправомірному використанню творів.
5. Характерні особливості та види експертизи з питань порушення авторського права і суміжних прав.
6. Міжнародне співробітництво у сфері авторського та суміжних прав.

## ***2.7. Рекомендована література***

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року. № 435-IV.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року. № 435-IV.
3. Економіка й організація інноваційної діяльності: Підручник / О.І. Волков, М.П. Денисенко, А.П. Гречан та ін. Під ред. проф. О.І. Волкова, проф. М.П. Денисенка. – К.: ВД “Професіонал”, 2004. – 960 с.
4. Оцінка інтелектуальної власності. Бухгалтерський облік та оподаткування / О.Б. Бутнік-Сіверський, О.П. Гавриленко, С.О. Довгий та ін.; За ред. О.Б. Бутніка-Сіверського, О.Д. Святоцького. – К.: Видавничий Дім “Ін-Юре”, 1999. – 352 с.
5. Права інтелектуальної власності в Україні. Авторське право. Збірник систематизованого законодавства. – Випуск 10. – Жовтень 2004 р. – С. 185-198.
6. Право інтелектуальної власності: Академ. курс: Підручник для студентів вищ. навч. закладів. / О.А. Підпригора, О.Б. Бутнік-Сіверський, В.С. Дроб’язко та ін.; За ред. О.А. Підпригори, О.Д. Святоцького. – 2-ге вид., переробл. та допов. – К.: Концерн “Видавничий дім “Ін Юре”, 2004. – 672 с.

### Тема 3.

## **ПАТЕНТНЕ ПРАВО**

### **3.1. Методичні вказівки до вивчення теми**

*Наукове відкриття.* Відповідно до ст. 45 7 ЦК України науковим відкриттям є встановлення невідомих раніше, але об'єктивно існуючих закономірностей, властивостей та явищ матеріального світу, які вносять докорінні зміни у рівень наукового пізнання.

До видів наукових відкриттів відносяться:

- закономірність матеріального світу;
- властивість (явище) матеріального світу;
- явище матеріально світу.

Кожен із названих об'єктів відкриттів може бути визнаним відкриттям окремо, лише за умови, що зазначені закономірність, властивість чи явище не були відомі раніше — вони виявлені вперше в світі.

*Винахід* – це ідея, що робить можливим практичне розв'язання конкретної технічної проблеми у різних галузях. Як правило, винаходи охороняються патентами, які зветься - «патенти на винахід». Більшість країн світу, як, до речі і Україна, надають правову охорону винаходам за допомогою патентів. Хоча є декілька країн, у яких використовуються і інші форми захисту винаходів, наприклад, авторське свідоцтво.

Основна мета світової патентної системи - забезпечення прогресу у різних галузях промислових технологій. З цією метою передбачено заохочення авторів технічних удосконалень та сприяння розкриттю останніх для загального блага. Це, безперечно краще, ніж таємне використання винаходів. Будь-яка особа, яка удосконалила той або інший оригінальний виріб чи спосіб його виготовлення, нову речовину тощо, може, після розкриття всіх деталей Патентному відомству своєї чи іншої країни, одержати певний набір виключних прав на обмежений час. По закінченню цього періоду винахід входить до загальнолюдської технічної скарбниці. Потреба надання виключних прав автору обґрунтовується дуже просто. Адже, якщо б винахідник не розробив і не розкрив свій винахід, то ніхто так і не зміг би скористатися ним як на момент виникнення, так і у будь-який час після цього і усе могло б взагалі залишитись невідомим. Крім того, надання монопольних прав активно сприяє впровадженню корисних новацій, тому що це надійний шлях здобуття матеріальної винагороди заявником. У результаті використання винаходу самостійно останній одержує матеріальні переваги перед конкурентами або дістає зиск завдяки дозволу на використання винаходу, що надається третій особі за ліцензійною угодою.

Не всі винаходи є патентоспроможними. У більшості випадків Закон передбачає, що для того, щоб бути патентоспроможним, винахід повинен бути новим, мати винахідницький рівень і можливість промислового використання. Ці три вимоги відомі як умови патентоспроможності.

Зазвичай у світі розрізняються винаходи виробу та способу. Винахід нового сплаву є прикладом винаходу виробу. Винахід способу одержання нового сплаву є прикладом винаходу способу. Відповідно і патенти мають назву «патент на пристрій» або «виріб і патент на спосіб».

Охорона, що надається патентом на винахід, означає, що будь-хто з бажаючих використати винахід має спочатку одержати дозвіл на таке використання від особи, яка є власником патенту, тобто патентовласника. Використання запатентованого винаходу без такого дозволу власника є протизаконним. Строк охорони, що надається патентом обмежений і у більшості країн складає 20 років після дати подачі заявки на його одержання.

Права, що надаються патентом, визначаються патентним законодавством країни, яка його видала. Ці права, називаються виключними правами на використання винаходу і, як правило, означають:

- у випадку патенту на пристрій - право виготовлення, використання, продажу і імпортування виробу, котрий містить у собі винахід;
- у випадку патенту на спосіб - право використовувати спосіб, який включає винахід, а також право виготовляти, використовувати, продавати і імпортувати вироби, котрі були виготовлені за допомогою цього способу.

Як вже згадувалось, особа, яка використовує запатентований винахід без дозволу патентовласника, чинить протиправні дії. Однак, з цього правила існують певні винятки. Патентне законодавство більшості країн, і України також, передбачає випадки, у яких запатентований винахід може бути використаний і без згоди патентовласника. Наприклад, не вважається протиправним використання винаходу від імені держави особою, яка діє в інтересах суспільства на основі так званої примусової ліцензії. Примусова ліцензія є дозволом на використання винаходу, що видається уповноваженою на це урядовою установою. У нашій країні - це Державний департамент інтелектуальної власності. Як правило, такі дії передбачається законом у виключних випадках. За законодавством України це запроваджується тільки тоді, коли юридична особа, яка бажає використати запатентований винахід, не в змозі дістати прямий дозвіл патентовласника. Умови видачі примусових ліцензій докладно регулюються законодавством країн, де видали патент на цей винахід. Постанова про видачу примусової ліцензії, як правило, включає обов'язкову вказівку про винагороду для патентовласника. Такі постанови можуть заперечуватись патентовласником у судовому порядку.

*Корисні моделі.* Іншою формою охорони винаходів є реєстрація та видача патентів на корисну модель. Вислів корисна модель використовується для назви певних видів винаходів. У більшості національних законодавств, і українського також, у цю категорію включаються винаходи в області механіки. Об'єктами корисних моделей є пристрої та пристосування.

Корисні моделі, як правило, відрізняються від винаходів, на які видаються звичайні патенти, за такими трьома параметрами:

- рівнем проведеної експертизи (проводиться лише формальна експертиза, в ході якої встановлюється належність зазначеного у заявці об'єкта до переліку об'єктів, які можуть бути визнані корисною моделлю, і відповідність заявки та її оформлення встановленим вимогам);
- максимальний термін охорони, передбачений законом для корисної моделі, значно менший ніж у випадку винаходу;
- мито за видачу та підтримання чинності корисної моделі, як правило, також менше ніж для винаходу.

Більше того, у деяких країнах також існують певні розходження в процедурі надання охорони корисної моделі. Дана процедура займає звичайно менше часу і простіша ніж у випадку патенту на винахід. Останнє, деколи, робить цей вид охоронного документа досить привабливим для використання за обмежені фінансові можливості і потребі прискорення впровадження винаходу.

Корисні моделі покликані заохочувати винахідників до більш активного використання власних знань та вмінь винахідників у справі вдосконалення виробництва. Крім того, така схема прискореного надання правової охорони винаходам дуже корисна у процесі пошуку інвесторів. Адже кошти, що вкладаються в розробку і охорону технічних рішень, які задовольняють критеріям патентоспроможності, швидше обертаються і приносять більше дивідендів, що не може не цікавити потенційних інвесторів. Причому вартість такої охорони значно менша, а процедура звичайно простіша і коротша ніж у випадку з патентами на винахід. Як наслідок, корисні моделі являють значний інтерес для малого та середнього бізнесу і є дієвим інструментом розвитку економіки країн, що розвиваються.

Деякі винаходи просто не відповідають усім вимогам патентоспроможності, наприклад, не мають відповідного винахідницького рівня. У такому випадку корисна модель стає компромісним рішенням. Однак треба бути свідомим того, що, з іншого боку, система звичайних патентів не застосовується до незначних технічних удосконалень і тим самим не девальвується.

Корисна модель захищається деклараційним патентом, строк дії якого до 10 років від дати подання заявки. Корисна модель відповідає умовам патентоздатності, якщо вона є новою і промислово придатною.

*Промислові зразки.* У самому широкому плані промисловий зразок може бути визначений як орнаментальне або естетичне зовнішнє оформлення конкретного виробу. Орнаментальне зовнішнє оформлення може включати у себе форму і (або) орнамент і (або) колір виробу. Крім того, це орнаментальне або естетичне оформлення має бути приємним для погляду. Виріб повинен легко піддаватися промислового тиражуванню. Звідси і назва «промисловий зразок». Якщо цей останній критерій не задовольняється, об'єкт кваліфікується як твір мистецтва, і підпадає під охорону за законом про авторські права, а не про промислову власність.

У відповідності до законодавства ряду країн, для того щоб підпадати під охорону, промисловий зразок має бути новим; за законами інших країн, він має бути оригінальним тощо. В Україні промисловий зразок підпадає під охорону, якщо він відповідає умовам патентоспроможності, тобто - є новим і промислово придатним.

Промислові зразки, за звичай, охороняються від недозволеного виготовлення виробів або їх імітації. Термін охорони у різних країнах різний і складає від 5 до 15 років. В Україні промисловий зразок охороняється протягом 10 років.

У світовій практиці документ, що засвідчує охорону промислового зразка, може зватися свідоцтвом про реєстрацію або патентом. В останньому випадку до слова «патент» завжди має додаватися вислів «на промисловий зразок». В Україні промисловий зразок також охороняється патентом.

На промисловий зразок видається патент, зокрема, на зовнішній вигляд будь-якого об'єкта, етикетку, упакування, емблему підприємства за умови новизни і промислової застосовності. Патент діє 10 років і продовжується на 5 років на прохання власника.

### ***3.2. План семінарського заняття***

1. Основні об'єкти промислової власності. Регулювання винахідницької діяльності в Україні.
2. Міжнародні акти з питань промислової власності.
3. Сутність винаходу та вимоги до нього. Автори винаходів, корисних моделей, промислових зразків.
4. Спадкоємці та правонаступники авторів.
5. Порядок складання і подання заявки на об'єкти права інтелектуальної власності та допоміжних матеріалів до неї.
6. Експертиза заявок на об'єкти права інтелектуальної власності (промислової власності).
7. Нормативні акти, що визначають правила експертизи.

8. Порядок видачі та анулювання охоронних документів на об'єкти права інтелектуальної власності (промислової власності).
9. Об'єкти корисної моделі та їх характеристика.
10. Об'єкти промислових зразків та їх види.

### ***3.3. Термінологічний словник основних понять***

**Патент (патент на винахід, деклараційний патент на винахід, деклараційний патент на корисну модель, патент (деклараційний патент) на секретний винахід, деклараційний патент на секретну корисну модель)** – охоронний документ, що засвідчує пріоритет, авторство і право власності на винахід (корисну модель).

**Наукове відкриття** – це встановлення невідомих раніше, але об'єктивно існуючих закономірностей, властивостей та явищ матеріального світу, які вносять докорінні зміни у рівень наукового пізнання.

**Винахід (корисна модель)** – результат інтелектуальної діяльності людини в будь-якій сфері технології.

**Секретний винахід (секретна корисна модель)** – винахід (корисна модель), що містить Інформацію, віднесену до державної таємниці.

**Кваліфікаційна експертиза (експертиза по суті)** – експертиза, що встановлює відповідність винаходу умовам патентоздатності (новизні, винахідницькому рівню, промисловій придатності).

**Формальна експертиза (експертиза за формальними ознаками)** – експертиза, у ході якої встановлюється належність зазначеного у заявці об'єкта до переліку об'єктів, які можуть бути визнані винаходами (корисними моделями), і відповідність заявки та її оформлення встановленим вимогам.

**Ліцензія** – дозвіл власника патенту (ліцензіара), що видається іншій особі (ліцензіату), на використання винаходу (корисної моделі) на певних умовах.

### ***3.4. Навчальні завдання***

#### **Завдання 3.1**

*Дати повну і змістовну відповідь на наступні питання:*

1. Автори винаходів, корисних моделей, промислових зразків.
2. Порядок складання і подання заявки на об'єкти права інтелектуальної власності та допоміжних матеріалів до неї.
3. Порядок видачі та анулювання охоронних документів на об'єкти права інтелектуальної власності (промислової власності).

#### **Завдання 3.2**



*Необхідно:*

Користуючись чинним законодавством вирішити наступні ситуації

*Дані для виконання:*

1. Данильченко П.Р. на науковому семінарі призначеному питанням удосконалення діяльності деревообробних підприємств запропонував використовувати в їх практичній діяльності деревообробні верстати фірми “ТЕМ International”, які дозволяють значно зменшити витрати на обробку деревини. Авторське свідоцтво на даний вид деревообробних верстатів видано в Канаді. Чи можна дану пропозицію визнати винаходом?

2. Керівництво вітчизняної фірми “Гліптика” вирішило запозичити досвід іноземних колег в сфері прийняття рішень щодо уніфікації виробничого процесу, в результаті якого планується отримати вищі прибутки. Чи можна вважати дане запозичення винаходом?

### **Завдання 3.3**

*Необхідно:*

Користуючись Законом України “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі” від 1 червня 2000 р. серед запропонованого переліку об’єктів визначити об’єкти винаходу, та об’єкти які не можуть бути об’єктом винаходу. Відповідь оформити у вигляді таблиці.

*Дані для виконання:*

Розробка наукової теорії в галузі математики, молекули нуклеїнових кислот, удосконалення правил дорожнього руху, продукти ядерного перетворення, зміна розкладу руху поїздів, розробка умовних позначень для математичних формул, консорціуми мікроорганізмів, зміна алгоритму комп’ютерної програми, мікроскопічні водорості, програма “1:С Предприятие”, застосування раніше відомого продукту за новим призначенням, компонування інтегральних мікросхем

### **Завдання 3.4**

*Необхідно:*

Користуючись *Законом України “Про охорону прав на промислові зразки” від 15 грудня 1993 р.* необхідно вирішити наступні ситуації

*Дані для виконання:*

1. Зазначити, які з наведених промислових зразків не можуть одержати правову охорону: зовнішній вигляд меблів, зовнішній вигляд інформаційного табло, пам’ятки архітектури, малюнок зображений на тканині, друкована продукція як така, набір посуду з єдиним малюнком, об’єкти з сипкої речовини.

2. Власник та роботодавець ТзОВ “Анжеліка” доручив працівнику Прокопчук Л.О. розробити малюнок килима використовуючи запропоновані графічні символи. Між

роботодавцем та працівником був укладений письмовий договір, за умовами якого працівнику виплачується винагорода в розмірі 250,00 грн. Чи має право роботодавець на одержання патенту?

3. Малахов І.В. розробив макет будівельної оздоблювальної плитки. 02.12.2008 р. йому надійшло рішення про видачу патенту. Але до 02.03.2008 р. документи про сплату державного мита за видачу патенту і збору за публікацію про видачу патенту до закладу експертизи не надійшли. Чи буде в даному випадку проведена публікація в офіційному бюлетні відомостей про видачу патенту і що в даному випадку відбувається з заявкою?

4. Кравченку П.О. отримав патент на використання розробленого ним промислового зразка. Річний збір за підтримання чинності патенту Кравченком П.О. сплачений не був. Протягом шести місяців після встановленого строку документи про його оплату надані також не були. Чи має право Установа у сфері охорони прав на промислові зразки припинити дію патенту?

5. Працівником “Київського ювелірного заводу” Марченком А.В. створив оригінальну каблучку з діамантами та сапфірами. Пізніше даний виріб стає промисловим. Чи може даний промисловий зразок мати подвійну охорону?

### **Завдання 3.5**

*Необхідно:*

Користуючись *Законом України “Про охорону прав на промислові зразки” від 15 грудня 1993 р.* необхідно вставити пропущені данні

*Дані для виконання:*

1. Строк дії патенту на промисловий зразок становить \_\_\_\_ років від дати подання заявки до Установи у сфері охорони прав на промислові зразки.

2. Установою у сфері охорони прав на промислові зразки за клопотанням власника патенту, може бути продовжена дія патенту, але не більше ніж на \_\_\_\_ років.

3. Якщо роботодавець протягом \_\_\_\_ місяців від дати одержання письмового повідомлення від автора промислового зразка не подасть заявку до Установи у сфері охорони прав на промислові зразки, то право патенту переходить до автора.

4. Видача патенту здійснюється Установою у \_\_\_\_\_ строк після державної реєстрації патенту.

5. Заявник може оскаржити рішення Установи за заявкою у судовому порядку, а також до Апеляційної палати протягом \_\_\_\_ місяців від дати одержання рішення Установи.

### **Завдання 3.6**

*Необхідно:*

Користуючись Законом України “Про охорону прав на знаки для товарів і послуг” від 15 грудня 2005 року вирішити наступні ситуації.

*Дані для виконання:*

1. ТзОВ “Обрій” вирішило розробити новий знак для власних товарів, при цьому було вирішено використати як позначення портрет Оксани Білозір. Згода зі сторони О. Білозір отримана не була. Чи має право підприємство зареєструвати дане позначення як знак для товарів і послуг?

2. Керівництво ВАТ “Кременчук” подало заявку з метою отримання свідоцтва для розробленого знаку для товарів, які реалізуються даним підприємством. Заявка була подана у встановлені строки. Підприємству було видано свідоцтво, в якому було зазначено, що крім використання знаку для товарів, підприємство може використовувати даний знак при наданні послуг, що не було зазначено у заявці. На підприємство було подано в суд, за результатами якого свідоцтво визнано не дійсним. Чи правомірні в даному випадку дії суду?

3. МП “Рокос”, яке займається реалізацією комп’ютерної техніки використало найменування торгового знака в доменному імені на власному сайті. Чи вважаються дані дії правомірними? Якщо так, то чи визнається це використанням знаку?

4. В результаті обмеження обсягів імпорту підприємством знак для товарів протягом трьох років не використовувався від дати публікації відомостей про видачу свідоцтва. Конкурентним підприємством до суду була подана заява про дострокове припинення дії свідоцтва. Чи може в даному випадку бути припинена дія свідоцтва?

### ***3.5. Тести для самоперевірки знань***

#### **1. Об’єктом винаходу можуть бути:**

- а) продукт, спосіб, застосування раніше відомого продукту чи способу за новим призначенням;
- б) пристрій, спосіб, застосування раніше відомого пристрою чи способу за новим призначенням;
- в) речовина; спосіб, застосування раніше відомої речовини чи способу за новим призначенням.

#### **2. Нове конструктивне вирішення виробу, що визначає його зовнішній вигляд, придатне для відтворення промисловим способом – це:**

- а) корисна модель;
- б) промисловий зразок;
- в) винахід.

#### **3. Конструктивне виконання пристрою, яке відповідає умовам патентоздатності, тобто є новим і промислово придатним – це:**

- а) корисна модель;

- б) промисловий зразок;
- в) винахід.

**4. Винахідницька діяльність регулюється Законом України:**

- а) “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі”;
- б) “Про винахідницьку діяльність”;
- в) “Про авторські та суміжні з ними права”.

**5. Основними об’єктами промислової власності є результати:**

- а) винахідництва та промислові зразки;
- б) продукту, який пройшов всі стадії технологічної обробки;
- в) промислові зразки.

**6. Технологічне (технічне) вирішення, що відповідає умовам патентоздатності (новизні, винахідницькому рівню і промисловій придатності) це:**

- а) винахід;
- б) корисна модель;
- в) службовий винахід.

**7. Нове і промислово придатне конструктивне виконання пристрою це:**

- а) секретний винахід;
- б) винахід;
- в) корисна модель.

**8. Особа, яка бажає одержати патент (деклараційний патент) і має на це право, подає до Установи:**

- а) прохання;
- б) запит-вимогу;
- в) заявку.

**9. Застосування раніше відомого продукту за новим призначенням належить до:**

- а) об’єктів промислової власності;
- б) об’єктів винаходу;
- в) корисних зразків.

**10. Об’єктом промислового зразка може бути:**

- а) об’єкти архітектури (крім малих архітектурних форм), промислові, гідротехнічні та інші стаціонарні споруди;
- б) об’єкти нестійкої форми з рідких, газоподібних, сипких або подібних до них речовин;
- в) форма, малюнок чи розфарбування або їх поєднання, які визначають зовнішній вигляд промислового виробу і призначені для задоволення естетичних та ергономічних потреб.

**11. Дія патенту припиняється у разі:**

- а) несплати за продовження терміну дії патенту;

- б) рішення керівних органів;
- в) відмові у продовженні центральним органом виконавчої влади з питань правової охорони інтелектуальної власності.

**12. Видача патенту здійснюється установою у строк після державної реєстрації патенту, який становить:**

- а) 15 днів;
- б) 30 днів;
- в) 1 місяць.

**13. Заявка – це:**

- а) заявка, подана згідно з Договором про патентну кооперацію;
- б) сукупність документів, необхідних для видачі Установою патенту (деклараційного патенту) на винахід чи деклараційного патенту на корисну модель;
- в) дозвіл власника патенту (ліцензіара), що видається іншій особі (ліцензіату), на використання винаходу (корисної моделі) на певних умовах.

**14. Які з нижче наведених причин не є підставою для відмови в охороні винаходів (корисних моделей):**

- а) комп'ютерні програми;
- б) сорти рослин і породи тварин;
- в) кисло-молочні бактерії.

**15. До пристойів як об'єктів винаходу належать:**

- а) складні конструктивні механізми;
- б) машини, механізми, прилади, тощо;
- в) пристрої створенні для отримання корисного блага.

**16. Речовина це:**

- а) індивідуальні хімічні сполуки, до яких умовно належать високомолекулярні сполуки та об'єкти генетичної інженерії; композиції та продукти ядерного перетворення;
- б) високомолекулярні сполуки та об'єкти генетичної і ядерної інженерії;
- в) молекулярна маса, молекулярно-масовий розподіл, геометрія і стереометрія макромолекули, її кінцеві та бокові групи.

**17. Об'єктом корисної моделі може бути:**

- а) конструктивне виконання пристрою;
- б) конструктивне виконання пристрою, що має характеризуватися явно вираженими просторовими формами;
- в) зовнішня форма промислового виробу (пристрою).

**18. Патент видається строком на:**

- а) 10 років;
- б) 15 років;
- в) 5 років.

### ***3.6. Програмні питання для самостійного вивчення теми***

1. Патентне мито та збори за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти права інтелектуальної власності.
2. Оформлення прав на винаходи і промислові зразки, створені до запровадження норм патентного законодавства України.
3. Права авторів винаходів, корисних моделей, промислових зразків.
4. Сутність патентних прав.
5. Зобов'язання власника патенту на винахід, корисну модель, промисловий зразок.
6. Припинення чинності патенту.

### ***3.7. Рекомендована література***

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року. № 435-IV.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року. № 435-IV.
3. Економіка й організація інноваційної діяльності: Підручник / О.І. Волков, М.П. Денисенко, А.П. Гречан та ін. Під ред. проф. О.І. Волкова, проф. М.П. Денисенка. – К.: ВД “Професіонал”, 2004. – 960 с.
4. Оцінка інтелектуальної власності. Бухгалтерський облік та оподаткування / О.Б. Бутнік-Сіверський, О.П. Гавриленко, С.О. Довгий та ін.; За ред. О.Б. Бутніка-Сіверського, О.Д. Святоцького. – К.: Видавничий Дім “Ін-Юре”, 1999. – 352 с.
5. Права інтелектуальної власності в Україні. Авторське право. Збірник систематизованого законодавства. – Випуск 10. – Жовтень 2004 р. – С. 185-198.
6. Право інтелектуальної власності: Академ. курс: Підручник для студентів вищ. навч. закладів. / О.А. Підпригора, О.Б. Бутнік-Сіверський, В.С. Дроб'язко та ін.; За ред. О.А. Підпригори, О.Д. Святоцького. – 2-ге вид., переробл. та допов. – К.: Концерн “Видавничий дім “Ін Юре”, 2004. – 672 с.

#### Лекція 4.

### **ПРАВОВА ОХОРОНА ЗАСОБІВ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ РОБІТ І ПОСЛУГ. ПРАВОВА ОХОРОНА НЕТРАДИЦІЙНИХ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ**

#### **4.1. Методичні вказівки до вивчення теми**

*Товарні знаки.* Ідея товарного знаку не є новою. Вже протягом багатьох сторіч купці та промисловці мітять свої вироби спеціальними знаками, що відрізняють їх від продукції конкурентів. Однак протягом тривалого часу використання товарних знаків було обмежено лише деякими видами товарів, що продавалися далеко від тих місць, де вони були виготовлені. Більша частина товарів споживалась на місці і не потребувала таких знаків. Сучасні товарні знаки, тобто ті знаки, які ми бачимо сьогодні, вперше з'явилися у XVIII столітті у результаті розширення міжнародних зв'язків та прийняття законів, які гарантували свободу торгівлі. Подальше швидке зростання внутрішньої і міжнародної торгівлі об'єктивно потребувало більш широкого використання товарних знаків як засобу ідентифікації і визнавання товарів в інтересах і виробників, і торгівців, і споживачів.

Після закінчення Другої світової війни безпрецедентне зростання міжнародної торгівлі призвело до ще більшого використання товарних знаків на всіх континентах і всіх видах економічної діяльності. Сьогодні ми практично стикаємось з ними всюди, починаючи з реклами товарів, у всіх засобах масової інформації і закінчуючи прилавками магазинів.

Використання товарних знаків має на меті одночасне виконання декількох завдань. З точки зору потенційного покупця, товарний знак має допомогти йому прийняти рішення про придбання цього чи іншого товару. Тобто, потенційний покупець, що потребує товару з певними якостями чи іншими характеристиками, повинен мати чіткий дороговказ. Таким чином, першою з функцій товарного знаку є передача споживачеві інформації про виробника і його товар.

Другою функцією товарного знаку є власне можливість виробнику упізнати свою продукцію серед інших аналогічних товарів після того, як вони перейшли у володіння третіх осіб, наприклад, магазинів.

Третя функція товарного знаку - допомога державним органам, що відповідають за контроль якості або інші характеристики товарів.

Однак, у сфері торгівлі обертаються не тільки товари але й послуги. Останні надаються транспортними та страховими компаніями, бюро подорожей та екскурсій, рекламними агенціями тощо. Підприємства сфери послуг, наприклад, готелі, ресторани,

авіалінії, агенції з прокату автомобілів, хімічистки тощо, відповідно використовують «знаки обслуговування», які фактично є їх візитною карткою.

Сьогодні товарні знаки широко використовуються практично в усьому світі. У країнах, що розвиваються, і промислово розвинутих, країнах з ринковою і плановою економікою, всюди вони відіграють важливу роль в маркетингу і торгівлі. У товарних знаках однаково зацікавлені ті, хто пропонує товари та послуги на ринок, тобто виробники, дистриб'ютори, оптовики та роздрібна торгівля, а також споживачі та державні органи і вся економіка країни в цілому.

Товарний знак дозволяє фірмі, що його використовує, звернути увагу потенційних покупців на існування власного товару. Крім того, він сприяє приверненню уваги споживачів до виробів, що марковані певним товарним знаком. Після того, як покупець познайомиться з товаром, настільки добре, щоб відрізнити його від інших аналогічних виробів на ринку, знак стає потужною зброєю. Адже він дозволяє споживачеві, що віддає йому перевагу, оперативно відшукувати потрібний товар. Відповідно, можна стверджувати, що одним з основних аспектів, що забезпечив фірмі високу репутацію, є її товарний знак. Основною цінністю товарного знаку є асоціації між власником товарного знаку і виробом. Це стимулює попит на відповідні товари, дозволяючи їм успішно конкурувати на ринку з аналогічними. Після того як товарний знак завоював добру репутацію в своїй країні, товару стає значно легше проникати на нові ринки. Тим самим стимулюється експорт вітчизняних товарів, що додатково наповнює бюджет і сприяє покращенню життєвого рівня населення країни.

Використання товарних знаків супроводжується також значними і різноманітними перевагами для споживачів. Застосування знаків дозволяє ознайомити покупців з товарами і послугами, запропонованими на ринку, і допомагає їм швидше орієнтуватися відносно походження товару. Крім того, як вже згадувалось, товарний знак суттєво спрощує споживачеві вибір між аналогічними товарами та послугами. Усі ці фактори є великим стимулом конкуренції. У кінцевому підсумку це активно сприяє розширенню асортименту товарів, зменшенню їх ціни та підвищенню якості, від чого усі тільки виграють.

Ефективна система товарних знаків також сприяє захисту споживачів від різних форм недобросовісної торгівлі. Так, наприклад, законодавством забороняється використання знаків, що вводять в оману, або можуть бути сплутані з іншими знаками. У багатьох країнах світу взагалі відсутнє законодавство з охорони прав споживачів, а у тих з них, де таке законодавство існує, споживачі, як правило, не можуть забезпечити охорону своїх прав. У цих випадках законодавче поле по товарних знаках є єдиним дієвим засобом судового захисту прав споживачів.

Право на знак охороняється державою і засвідчується свідоцтвом. Усі питання, пов'язані з одержанням та використанням права власності на знак в Україні, регулюються



Законом України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» Закону, введеним у дію Постановою Верховної Ради України від 23.12.93 р. № 3771-ХІІ та міжнародними договорами, учасницею яких є Україна. На сьогодні Україна підписала Паризьку конвенцію про охорону промислової власності, та ряд інших міжнародних договорів щодо знаків, а саме:

- Мадридську угоду про міжнародну реєстрацію знака (25.12.91 р.);
- Договір про закони щодо товарних знаків (01.08.96 р.);
- Найробській договір про охорону Олімпійського символу, (13.03.98 р.).

Правова охорона знака в Україні може бути одержана лише через його реєстрацію у Укрпатенті.

Свідоцтво є офіційним охоронним документом, що видається від імені держави уповноваженим на це патентним відомством України. Свідоцтво засвідчує право власності на знак. Строк дії свідоцтва становить 10 років і продовжується, за клопотанням власника свідоцтва, щоразу на 10 років. Кількість продовжень не обмежується.

Свідоцтво України діє лише на території України. Які дані містить свідоцтво?

Для того, щоб одержати свідоцтво на знак, слід подати до Науково-дослідного центру патентної експертизи заявку, оформлену згідно з «Правилами складання, подання та розгляду заявки на видачу свідоцтва України на знак для товарів і послуг».

Для позначення товарного знаку, що охороняється, використовується символ - ®, що проставляється праворуч від нього. При необхідності позначення товарного знаку, що знаходиться на реєстрації використовують інший символ - ™.

Правова охорона в Україні надається знаку, який не суперечить суспільним інтересам, принципам гуманності і моралі та на який не поширюються підстави для відмови в наданні правової охорони.

Об'єктом знака можуть бути словесні, зображувальні, об'ємні та інші позначення або їх комбінації, причому вони можуть бути зареєстровані як у чорно-білому, так і в кольоровому виконанні або поєднанні кольорів.

Під словесним знаком розуміють позначення, яке має вигляд слова (слів) або сполучення літер, що мають словесний характер. Такі знаки набувають все більшого поширення, оскільки вони мають ряд переваг перед іншими знаками. Ці знаки легше запам'ятовуються, простіше відтворюються, їх зручно рекламувати, особливо по радіо і телебаченню.

Зображувальний знак має вигляд зображення конкретного характеру або композиції ліній, плям, фігур будь-яких форм і кольорів на площині. Наприклад, орнаменти та символи, зображення тварин, птахів, стилізовані зображення всіляких предметів, іноді з включенням літерних елементів.

Об'ємний знак представляє собою композицію у вигляді фігур (ліній) або їх комбінацій у трьох вимірах. Прикладом такого знака є: фігурне мило, оригінальний вид упаковки, флакона, пляшки, коробки для цигарок та ін.

Комбінований знак має вигляд комбінації елементів різноманітного характеру: найчастіше - це словесно-зображувальні композиції.

Інші об'єкти знаків. До інших об'єктів знака можуть бути віднесені звукові, світлові, світлозвукові та інші позначення.

В міжнародній практиці, поряд з розподілом знаків за формою їх зображення, розрізняють індивідуальні і колективні знаки.

Індивідуальний знак - це позначення, зареєстроване на ім'я окремої юридичної або фізичної особи, яка займається підприємницькою діяльністю.

Колективний - це знак спілки, господарської асоціації або іншого добровільного об'єднання підприємств (далі Об'єднання), призначений для позначення товарів, які ними випускаються або реалізуються, які мають спільні якісні або інші загальні характеристики. Колективний знак повинен відповідати усім вимогам, які пред'являються до індивідуальних знаків. При цьому колективний знак є об'єктом виключного права Об'єднання, а не права кожного підприємства, що входить до його складу. Підприємства-учасники об'єднання можуть використовувати колективний знак як єдиний засіб для позначення товарів або використовувати його поряд зі своїм індивідуальним товарним знаком.

Об'єднання, як власник колективного знака, має право контролю за його використанням. Умови використання колективного знака повинні відображатися в спеціальному правовому документі, що називається статутом колективного знака.

За ступенем відомості знаки поділяють на звичайні та загальновідомі. Звичайний знак - це будь-яке нове оригінальне позначення товарів (послуг), яке відповідає усім умовам надання правової охорони. Зокрема, необхідною умовою його охорони є державна реєстрація позначення. Загальновідомим знаком визнається таке позначення, яке відоме широкому колу споживачів завдяки його використанню для позначення певних товарів. Згідно із статтями Паризької конвенції у державах-учасниках Паризької конвенції таким знакам надається правова охорона без реєстрації у національних відомствах.

Не можуть одержати правову охорону позначення, які зображують:

- державні герби, прапори та емблеми;
- офіційні назви держав;
- емблеми, скорочення або повні найменування міжнародних, міждержавних організацій;
- офіційні контрольні, гарантійні та пробірні клейма, печатки;
- нагороди та інші відзнаки.

Однак позначення, згадані вище, можуть бути включені до знака як елементи, що не охороняються, якщо на це є згода відповідного компетентного органу або їх власників.

Згідно зі спеціальною угодою вилучений з реєстру знаків також «червоний хрест». Вилучений з реєстру товарних знаків і олімпійський символ згідно з Найробським договором про охорону олімпійського символу.

Також не можуть одержати правову охорону позначення, які:

- не мають розрізняльної здатності;
- є загальноживаними як позначення товарів і послуг певного виду;
- вказують на вид, якість, кількість, властивості, призначення, цінність товарів і послуг, а також на місце і час виготовлення чи збуту товарів або надання послуг;
- є загальноживаними символами і термінами;
- є оманливими або такими, що можуть ввести в оману щодо товару (послуги) або особи, яка виготовляє товар (надає послугу);
- є тотожними або схожими настільки, що їх можна сплутати з знаками, раніше зареєстрованими чи заявленими на реєстрацію в Україні на ім'я іншої особи;
- є загальновідомими знаками;
- є фірмовими найменуваннями, що відомі в Україні і належать іншим особам;
- є сертифікаційними знаками.

Тотожними прийнято називати однакові позначення.

Схожими прийнято називати такі позначення, які, незважаючи на різні складові елементи, створюють однакові зорові враження (або фонетично близькі до словесних знаків), а у випадку реєстрації можуть викликати у споживачів сумніви щодо виробника товару.

Сертифікаційними знаками є знаки, які служать лише як посилання на відповідність якості товарів або послуг певним стандартам.

Прізвища, імена, псевдоніми та похідні від них, портрети і факсиміле відомих в Україні людей не реєструються як знаки без їх згоди. Назви відомих в Україні творів науки, літератури і мистецтва або цитати і персонажі з них чи їх фрагменти не реєструються як знаки без згоди власників авторського права або їх правонаступників.

Позначення не має розрізняльної здатності, якщо воно належить до:

- позначень, які складаються лише з однієї літери, цифри, лінії, простої геометричної фігури, що не мають характерного графічного виконання;
- реалістичних зображень товарів, якщо знак заявляється на реєстрацію як знак для позначення цих товарів;
- тривимірних об'єктів, форма яких зумовлена виключно функціональним позначенням;
- загальноживаних скорочень;

- позначень, які тривалий час використовувались в Україні кількома виробниками як знаки для товарів, що мають спільну якість або інші спільні характеристики.

До загальноновживаних символів, крім тих, які пов'язані з певною діяльністю, належать також умовні позначення, що використовуються в науці та техніці, позначення хімічних елементів, математичних символів, наприклад, такого символу, як інтеграл.

До цієї групи також належать позбавлені оригінальності позначення, в яких за основу беруть зображення предмета, характерного для даної галузі господарства. Наприклад, для швейної промисловості зображення голки з ниткою або предметів одягу, фігури людини; для машинобудування - зображення шестірні, для конструкторського бюро - зображення циркуля тощо, оскільки такі позначення через частоту використання не можуть індивідуалізувати товар і його виробника, легко можуть бути сплутані споживачами і практично не відрізняються один від одного.

Загальноновживані символи і терміни є перешкодою для реєстрації знака лише у тому випадку, коли знак заявляється для товарів, що належать до тієї ж галузі, що й загальноновживані символи і терміни.

Право на одержання свідоцтва на знак має будь-яка особа, об'єднання осіб або їх правонаступники. Заявка на видачу свідоцтва на знак може бути подана особисто заявником або через представника у справах інтелектуальної власності (патентного повіреного) чи іншу довірену особу.

Іноземні громадяни і юридичні особи, які постійно проживають чи перебувають за межами України, реалізують свої права лише через патентних повірених, зареєстрованих в Установі відповідно до «Положення про представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених)», затвердженого Кабінетом Міністрів України 10.08.94 р. № 545, у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 27.08.97 р. № 938.

Громадяни і юридичні особи, які постійно проживають чи перебувають в Російській Федерації, Республіці Білорусь, Грузії відповідно до угод про співробітництво у сфері охорони промислової власності між Урядом України та урядами цих держав можуть реалізовувати свої права як особисто, так і через патентних повірених.

Заявка повинна стосуватися одного знака (вимога єдності). Заявка складається українською мовою і повинна містити:

- заяву про реєстрацію знака, підписану заявником або його довіреною особою;
- зображення позначення, що заявляється;
- перелік товарів і послуг, для яких заявник просить зареєструвати знак, згрупованих за міжнародною класифікацією товарів та послуг (МКТП);
- документ про сплату збору за подання заявки, оформлений згідно з вимогами «Положення про порядок сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки і знаки для товарів і послуг»;
- довіреність патентному повіреному або іншій довірній особі при необхідності;

- інші необхідні додаткові документи.

Усі вищеназвані документи надсилаються до Установи для проведення державної експертизи.

Експертиза заявки означає процес дослідження матеріалів заявки та самого позначення на відповідність вимогам, викладеним у Законі та Правилах, з метою реєстрації позначення як знака.

Експертиза заявки складається з таких етапів:

- встановлення дати подання заявки;
- експертиза заявки за формальними ознаками;
- експертиза заявки по суті;
- прийняття рішення про видачу свідоцтва або про відхилення заявки.

Після встановлення дати подання заявки та за наявності документа про сплату відповідного збору Установа проводить експертизу заявки за формальними ознаками.

Формальна експертиза встановлює відповідність матеріалів поданої заявки встановленим вимогам та обсяг прав, що заявляються заявником.

Якщо під час перевірки буде встановлено, що заявка не відповідає встановленим вимогам, заявнику надсилається повідомлення про необхідність уточнення або виправлення матеріалів заявки впродовж двомісячного строку від дати одержання заявником зазначеного повідомлення.

Експертиза заявки по суті полягає в тому, що Установа перевіряє, чи може заявлене на реєстрацію позначення бути знаком, чи не знаходиться воно у конфлікті з уже діючими знаками, чи має заявлене позначення розрізняльну здатність, чи не суперечить воно суспільним інтересам, принципам гуманності і моралі, тобто чи відповідає це позначення умовам надання правової охорони.

Результатом проведення експертизи заявки по суті є прийняття Відомством одного з двох рішень:

- про реєстрацію знака;
- про відхилення заявки.

Якщо встановлено, що заявлене на реєстрацію позначення не відповідає умовам надання правової охорони для всього переліку товарів і послуг або його частини, Установа виносить рішення про відхилення заявки.

За умови позитивного рішення про реєстрацію знака проводиться державна реєстрація знака та видача відповідного свідоцтва.

*Фірмова назва (найменування).* Фірмова назва включає у себе назву, терміни або найменування. Це потрібно для впізнання фірми, її ділової діяльності. Крім того, фірмові назви допомагають відрізнити фірму від інших виробників подібних товарів. Товарні знаки, як відомо, відрізняють товари та послуги одного виробника від іншого, а відповідно найменування фірми ідентифікує усі підприємства незалежно від товарів та

послуг, що реалізуються ними на ринку. Одночасно фірмова назва є символом її репутації та реноме. Таким чином, фірмова назва є цінним активом, а також джерелом корисної інформації для споживачів. Тобто охорона найменувань, у рівній мірі відповідає як інтересам виробників, так і споживачів. Бо усі зацікавлені в тому, щоб були передбачені правові інструменти, якими можна запобігати використанню фірмової назви способами, що можуть ввести в оману або призвести до їх змішування.

Фірмові назви є об'єктом охорони за законодавством більшості країн, однак правові режими, що регулюють їх використання, змінюються в широких межах від країни до країни. Як правило, вони визначаються комбінацією положень цивільного і торгового законодавств, а також законів, які регулюють діяльність компаній, використання товарних знаків і (або) законів у галузі недобросовісної конкуренції і (або) спеціальних законів по фірмовому найменуванню. У багатьох країнах передбачена система реєстрації фірмових назв, хоча між ними є значні відмінності за територіальним принципом, охоплення території, а також з точки зору правових наслідків реєстрації.

Зазначення походження товару. В законодавстві термін зазначення походження товару є складним, комплексним поняттям. По суті воно складається з двох інших термінів, а саме: простого і комплексного зазначення походження товару. Просте зазначення походження товару, під яким розуміють будь-яке словесне чи зображувальне (графічне) позначення, що прямо чи опосередковано вказує на географічне місце походження товару (наприклад, «Зроблено в Україні»). Кваліфіковане зазначення походження товару, у свою чергу, також є складним поняттям і включає у себе ще два терміни, а саме: назву місця походження товару та географічне зазначення походження товару. Перший термін означає назву географічного місця, яка вживається як позначення у назві товару, що походить із зазначеного географічного місця та має особливі властивості, виключно або головним чином зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами або поєднанням цих природних умов з характерним для даного географічного місця людським фактором; наприклад, “Бордо”, “Шабське”, “Торчин продукт” тощо. Географічне зазначення походження товару, а саме: назва географічного місця, яка вживається як позначення у назві товару, що походить із цього географічного місця та має певні якості, репутацію або інші характеристики, в основному зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами чи людським фактором або поєднанням цих природних умов і людського фактора, наприклад, “Гаврилівські курчата”, “Київський торт”, “Житомирські ласощі”, “Радомишльське пиво”, горілка “Nemiroff”, мінеральна вода “Миргородська”, “Бердичівське пиво” тощо.

Назва місця походження товару і географічне зазначення походження товару визначають джерело або походження виробу, або послуги, для яких вони використовуються. Географічне зазначення походження товару, однак, виконує ще одну

функцію. У той час, як назва місця походження товару визначає лише джерело походження виробу, географічне зазначення походження товару додатково вказує на характерні якості товару, які визначаються географічним районом його походження, що фігурує у назві. Більш того, будь-який вираз або знак, що вказує прямо або опосередковано на географічне місце походження виробу, може також слугувати як вказівка походження. Назва місця походження товару завжди є географічною назвою, як правило, - це назва країни, регіону походження товару, хоча, у деяких випадках, воно може служити вказівкою на конкретний географічний район без згадки його імені.

Правове визнання і охорона назви місця походження товару та географічного зазначення походження товару являє загальний інтерес, тому що вони передають споживачам важливу інформацію про географічне походження товарів та послуг. І, крім того, у опосередкованій формі повідомляють про притаманну товару традиційно високу якість і певні специфічні характеристики. Географічне зазначення походження товару додатково допомагають споживачеві з прийняттям рішення про придбання тих або інших товарів і часто є потужним засобом впливу на це рішення. Неправильне або неправомірне використання географічної вказівки може вводити споживачів в оману відносно географічного місця походження товару чи послуги, що у деяких випадках наносить їм значних збитків.

Підприємство, яке неправомірно використовує географічну вказівку, може не тільки ввести суспільство в оману, але й дістати неправомірну перевагу над конкурентом, включаючи тих, хто справді працює у тому географічному районі, котрий фігурує у вказівці. Це неприпустимо, бо може призвести до втрати фірмою частини або усіх своїх клієнтів, а також свого доброго імені. Тому фірмова назва має бути надійно законодавчо захищена від подібних дій недобросовісних конкурентів.

Правова охорона географічного зазначення надається на підставі їхньої реєстрації і діє безстроково від дати їхньої реєстрації. Реєстрація права на використання вже зареєстрованого географічного зазначення іншою особою засвідчується свідоцтвом, що діє протягом 10 років від дати надання заявки, термін дії продовжується до 10 років.

*Захист від недобросовісної конкуренції* вже більше століття вважається частиною системи охорони промислової власності. Її визнання у такій якості було вперше зроблене ще у 1900 році на Брюссельській дипломатичній конференції і в подальшому розвинуто при перегляді Паризької конвенції з охорони промислової власності, коли в текст Конвенції була внесена стаття 101315, яка у своєму первісному варіанті зазначала: «Громадяни країн, що приєдналися до Конвенції (статті 2 і 3), користуються у всіх країнах Союзу охороною, наданої власним громадянам проти недобросовісної конкуренції». Після змін, внесених на наступних конференціях Конвенції, текст Стокгольмського акту (1967 р.) Паризької конвенції включає такі вимоги:

1. Країни Союзу зобов'язані забезпечити громадянам країн, котрі приймають участь у Союзі, ефективний захист від недобросовісної конкуренції.

2. Актом недобросовісної конкуренції вважається будь-який акт конкуренції, що суперечить чесним звичаям у промислових і торгових справах.

3. Зокрема, підлягають забороні:

- усі дії, здатні будь-яким чином викликати змішування по відношенню до підприємств, продуктів промислової або торгової діяльності конкурента;

- помилкові твердження під час здійснення комерційної діяльності, здатні дискредитувати підприємство або продукти, промислову чи торгову діяльність конкурента;

- вказівки або твердження, використання котрих при здійсненні комерційної діяльності можуть ввести суспільство в оману щодо характеру, способу виготовлення, властивостей, придатності до застосування або кількості товару.

У коментарі до Типового закону для країн, що розвиваються, по товарних знаках, найменуванням фірм і недобросовісній конкуренції наступні 12 видів діяльності віднесені до недобросовісної конкуренції:

- підкуп покупців конкурента з метою залучення їх на свою сторону як покупців;
- промислове шпигунство чи підкуп службовців конкурента з метою розвідування ділової або комерційної таємниці;

- використання чи розкриття без дозволу зведеного технічного «ноу-хау» конкурента;

- підштовхування службовців конкурента до порушення договорів з найму чи до звільнення з роботи в конкурента;

- погроза на адресу конкурентів подати позов за порушення патенту чи товарного знаку, якщо така погроза робиться недобросовісно з метою скорочення товарного обігу конкурента і для перешкоди конкуренції;

- бойкотування торгівлі для перешкоди конкуренції або її запобігання;

- демпінг, тобто продаж нижче собівартості, з метою перешкодити конкуренції, якщо демпінг призводить саме до такого наслідку;

- створення враження, що пропонуються незвичайно сприятливі умови покупки, якщо це не відповідає дійсності;

- рабське копіювання товарів, послуг, реклами і інших характеристик комерційної діяльності конкурента;

- заохочення конкурента до невиконання контракту чи використання такого для своєї мети;

- реклама, що містить порівняння з товарами чи послугами конкурента;



- порушення положень законів, що не мають прямого відношення до конкуренції, з метою одержання шляхом такого порушення несумлінної переваги над іншими конкурентами.

Зазвичай, права промислової власності закріплюються у патентах і одержуються шляхом подачі відповідної заявки до патентного відомства. Такі дії наділяють патентовласника виключними правами по відношенню до об'єкта охорони. У той самий час захист від недобросовісної конкуренції ґрунтується не на наданні прав, а на твердому переконанні суспільства, що дії, які йдуть врозріз із загальноприйнятою чесною комерційною практикою і неприпустимими. Однак, чесна гра на ринку не може забезпечуватись виключно шляхом охорони прав промислової власності. У світі існує широке коло недобросовісних дій, таких, які виникають через рекламу, що вводить в оману споживача або через порушення комерційної таємниці тощо. Усі ці конкретні дії зазвичай, не розглядається законами в галузі охорони промислової власності.

У деяких випадках недобросовісної конкуренції простежується зв'язок між цими двома видами охорони. Наприклад, у багатьох країнах взагалі заборонено використання товарних знаків, які не були зареєстровані. Це вважається протиправним на підставі загальних принципів в галузі охорони проти недобросовісної конкуренції. У ряді країн таке недозволене використання відоме як видавання одного товару за інший. Приклад такого роду можна знайти і в галузі винахідницької діяльності. Наприклад, якщо винахід не розкривається і не розглядається комерційною таємницею, здійснення третьою стороною визначених дій по відношенню до цієї комерційної таємниці заборонено і трактується як протиправне. Більш того, здійснення визначених дій по відношенню до винаходу, що не був обнародований і не запатентований або у відношенні якого термін патенту вже минув, у ряді особливих випадків також може трактуватися як протиправне, наприклад, при його “рабській імітації”.

Розв'язання питання, що є недобросовісним чи нечесним, у значній мірі визначається економічними і соціальними реаліями у конкретному місці й у конкретний момент часу. Законодавство у галузі недобросовісної конкуренції залежить від мінливих обставин і реалій сьогодення. З одного боку, воно може визначити міцні правові рамки, а з іншого боку - досить гнучку норму для формулювання і застосування заходів. Законодавство може коректуватися у світлі конкретних та постійно мінливих соціальних і економічних умов у тій чи іншій країні. Крім того, воно може служити ефективним засобом боротьби проти визначених законодавством видів недобросовісних дій, що створюють проблеми в галузі торгівлі.

#### **4.2. План семінарського заняття**

1. Правова охорона знаків для товарів і послуг, найменувань місць географічного походження товарів.
2. Правова охорона фірмових найменувань.
3. Правовий захист наукових відкриттів.
4. Організація захисту конфіденційної інформації.
5. Топографії інтегральних мікросхем як об'єкт правової охорони.
6. Правова охорона раціоналізаторських пропозицій.
7. Облікове відображення прав інтелектуальної власності.

#### **4.3. Термінологічний словник**

**Науковим відкриттям** є встановлення невідомих раніше, але об'єктивно існуючих закономірностей, властивостей та явищ матеріального світу, які вносять докорінні зміни у рівень наукового пізнання.

**Торговельна марка** – це будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, які придатні для вирізнення товарів (послуг), що виробляються (надаються) однією особою, від товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами. Такими позначеннями можуть бути, зокрема, слова, літери, цифри, зображувальні елементи, комбінації кольорів.

**Контрафакція товарного знака** – це несанкціоноване використання товарного знака, що вводить в оману стосовно виробника маркованого товару.

**Раціоналізаторською пропозицією** є визнана юридичною особою пропозиція, яка містить технологічне (технічне) або організаційне рішення у будь-якій сфері її діяльності.

**Комерційною таємницею** є інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію.

#### **4.4. Навчальні завдання**

##### **Завдання 4.1**

*Дати повну і змістовну відповідь на наступні питання:*

1. Особливості правової охорони знаків для товарів і послуг, найменувань місць географічного походження товарів.

2. Особливості правової охорони фірмових найменувань.
3. Правовий захист наукових відкриттів.
4. Топографії інтегральних мікросхем і раціоналізаторські пропозиції.

#### **Завдання 4.2**

*Необхідно:*

Вирішити наступні ситуації та зазначити правомірність дій та їх наслідки.

*Дані для виконання:*

1. Завод шампанських вин “Новый Свет” заснований князем Л.С. Голіциним у 1878 році. Ділова репутація підприємства нерозривно пов’язані з географічною назвою селища міського типу Новий Світ, де розташоване підприємство. Різноманітні комплекти етикеток містять традиційні для продукції Заводу елементи дизайну, зокрема: домінуюче позначення “Новый Свет” (“Новий Світ”), фірмовий медальйон з літерами “НС”, геральдичний герб князів Голіциних, барельєфне зображення князя Л.С. Голіцина. Саме такий дизайн зовнішнього оформлення комплекту етикеток забезпечує продукції Заводу розрізняльну здатність і є добре відомим для споживачів.

З 2000 року Заводом введено у господарський обіг комплекти етикеток для колекційного шампанського “Крымское “Новый Свет” (брют). У січні 2006 року Заявником було виявлено на ринку біле напівсолодке вино (шампанське “Шансон”) із назвою “Новый Свет”, на етикетці якого зазначено, то воно вироблено ТОВ “НВП “Нива” (Одеська обл.) на замовлення ТМ “Новий Світ”.

Встановлено, що замовником вина (шампанського “Шансон”) з назвою “Новый Свет” було ЗАТ “Кримський торгово-промисловий дім” (м. Сімферополь), на чие ім’я був отриманий патент на промисловий зразок. За результатами аналізу зовнішнього оформлення комплекту етикеток, встановлено, що за загальною художньою композицією та окремими домінуючими елементами комплект етикеток є схожим до ступеня змішування з комплектами етикеток для класичного колекційного шампанського “Крымское “Новый Свет”, яке виробляється Заводом з 2000 року.

2. Фірма “Гарант – 2” з Одеської області із серпня 2002 р. випускала напій за назвою “PEPS!”. Назва безалкогольного напою була набрана таким самим шрифтом, як і на етикетці “вибору молоді...”. Знак оклику наприкінці слова “PEPS!” зливався з попередніми буквами, а триколірна куля на етикетці фальсифікатора (характерна для дизайну “PEPSI”) тільки підкреслювала схожість оформлення обох напоїв.

3. Фірма “Даймлер Крайслер АГ” заявила про факт недобросовісної конкуренції з боку приватного підприємця, який надає послуги з технічного обслуговування автомобілів. У своїй діяльності він використовував фірмове найменування та товарний знак вказаної фірми – на будові автосервісу було встановлено напис “Мерседес-Бенц” і графічне зображення загальновідомого символу “Мерседесу” – трикутної зірки в колі

### **Завдання 4.3**

*Необхідно:*

Відобразити в бухгалтерському обліку операції з придбання (отримання) прав на об'єкти промислової власності у власність.

*Дані для виконання:*

Підприємство за ціною 560000,00 грн. (у т.ч. ПДВ) придбає майнові права на промисловий зразок у повному обсязі у їх право власника, який є юридичної особи. Такі права у правовласника обліковувалися у складі нематеріальних активів за залишковою вартістю 120000,00 грн. (первісна вартість – 30000,00, знос – 18000,00 грн.

### **Завдання 4.4**

*Необхідно:*

Відобразити в бухгалтерському обліку наступні операції та зазначити первинні документи.

*Дані для виконання:*

Свиридовим А.В. здійснено внесок до статутного капіталу підприємства у вигляді промислових прав у вигляді права на промисловий зразок, справедлива вартість якого становить 450000,00. Вартість погоджена із засновниками.

## ***4.5. Тести для самоперевірки знань***

**1. До раціоналізаторської пропозиції за загальним правилом встановлюються наступні необхідні вимоги:**

- а) вона має бути запропонована фізичною особою; має бути новою; має бути корисною підприємству, якому вона подана;
- б) вона має стосуватися профілю підприємства, якому ця пропозиція подана; має бути новою; має бути корисною підприємству, якому вона подана;
- в) вона має стосуватися профілю підприємства, якому ця пропозиція подана; має бути новою; вона має бути запропонована фізичною особою.

**2. До об'єктів нетрадиційних рішень відносять:**

- а) об'єкти захисту від недобросовісної конкуренції;
- б) об'єкти авторського права;
- в) об'єкти промислової власності.

**3. Повний набір, комплект предметів, що служать певній меті – це**

- а) комплект виробів;
- б) гарнітур;
- в) сервіз.

**4. Контрафакція товарного знака – це:**

- а) застосування товарного знаку, схожого за зовнішнім виглядом на оригінал;

б) несанкціоноване використання товарного знака, що вводить в оману стосовно виробника маркованого товару;

в) застосування товарного знака з викривленим зображенням товарного знаку-оригіналу.

**5. Надає власнику виключне право користування і покладає обов'язок гарантувати споживачеві певний рівень якості товару чи послуги:**

а) географічне найменування;

б) бренд;

в) знак для товарів і послуг.

**6. Компонування інтегральної мікросхеми визнається оригінальною (ною), якщо вона:**

а) не була відома в галузі мікроелектроніки до дати її першого використання або до дати промислового впровадження;

б) не була відома в галузі мікроелектроніки до дати створення або до дати її першого використання;

в) не була відома в галузі мікроелектроніки до дати подання заявки на неї або до дати її першого використання.

**7. Не може стати об'єктом правової охорони компонування інтегральної мікросхеми, заявка на реєстрацію якої подана пізніше ніж через:**

а) один рік від дати її першого використання;

б) два роки від дати її першого використання;

в) три роки від дати її першого використання.

**8. Творчий пошук, створення нового пристрою, технології, матеріалу – це:**

а) винахідництво;

б) творчість;

в) раціоналізаторство.

**9. Раціоналізаторська пропозиція це – :**

а) пропозиція, що є новою і корисною для підприємства, організації, установи, міністерства, відомства, до якої вона подана і передбачає зміну або удосконалення: конструкції виробу, технології виробництва, складу матеріалу;

б) пропозиція, що передбачає зміну або удосконалення: конструкції виробу, технології виробництва, складу матеріалу;

в) пропозиція, що передбачає удосконалення технології виробництва, структури і складу матеріалів.

**10. Об'єктом захисту від недобросовісної конкуренції не є :**

а) створення перепон господарюючим суб'єктом у процесі конкуренції;

б) розголошення комерційної таємниці;

в) фінансовий стан фірми-конкурента.

**11. Порівняльна реклама належить до:**

- а) неправомірного використання ділової репутації господарюючого суб'єкта ;
- б) створення перепон господарюючим суб'єктом у процесі конкуренції;
- в) використання комерційної таємниці.

**12. Підкуп працівника постачальника належить до наступної групи об'єктів захисту від недобросовісної конкуренції:**

- а) неправомірного використання ділової репутації господарюючого суб'єкта ;
- б) створення перепон господарюючим суб'єктом у процесі конкуренції;
- в) використання комерційної таємниці.

**13. До такого об'єкту захисту від недобросовісної конкуренції, як створення перепон господарюючим суб'єктом не належить:**

- а) копіювання зовнішнього вигляду виробу;
- б) досягнення неправомірних переваг у конкуренції;
- в) схилення господарюючого суб'єкта до розірвання договору з конкурентом.

**14. Порівняльна реклама це –**

- а) реклама схожа з рекламою конкурентів;
- б) реклама, що містить порівняння з товарами, роботами, послугами чи діяльністю іншого господарюючого суб'єкту ;
- в) реклама, яка містить порівняння з товарами, роботами, послугами чи діяльністю іншого господарюючого суб'єкту в затвердженому законодавством порядку;

**15. Копіювання зовнішнього вигляду виробу це –**

- а) відтворення зовнішнього вигляду виробу іншого господарюючого суб'єкта в господарському обігу без однозначної вказівки виробника копії;
- б) плагіат товарного позначення, який використано без згоди виробника;
- в) введення в господарський оборот під своїм позначенням товару іншого виробника без зміни зовнішнього вигляду виробу.

***4.6. Програмні питання для самостійного вивчення теми***

1. Порядок оформлення та передачі прав на використання знаків для товарів та послуг, найменування місця географічного походження товару.
2. Поняття та ознаки фірмового найменування.
3. Сутність та суб'єкти права на фірмове найменування.
4. Особливості захисту прав на об'єкти біології та біотехнології за спеціальним законодавством.
5. Визначення та ознаки раціоналізаторської пропозиції.
6. Суб'єкти права у сфері раціоналізаторської діяльності.

7. Права авторів раціоналізаторської пропозиції, порядок їх оформлення.

#### ***4.7. Рекомендована література***

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року. № 435-IV.

2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року. № 435-IV.

3. Економіка й організація інноваційної діяльності: Підручник / О.І. Волков, М.П. Денисенко, А.П. Гречан та ін. Під ред. проф. О.І. Волкова, проф. М.П. Денисенка. – К.: ВД “Професіонал”, 2004. – 960 с.

4. Оцінка інтелектуальної власності. Бухгалтерський облік та оподаткування / О.Б. Бутнік-Сіверський, О.П. Гавриленко, С.О. Довгий та ін.; За ред. О.Б. Бутніка-Сіверського, О.Д. Святоцького. – К.: Видавничий Дім “Ін-Юре”, 1999. – 352 с.

5. Права інтелектуальної власності в Україні. Авторське право. Збірник систематизованого законодавства. – Випуск 10. – Жовтень 2004 р. – С. 185-198.

6. Право інтелектуальної власності: Академ. курс: Підручник для студентів вищ. навч. закладів. / О.А. Підпригора, О.Б. Бутнік-Сіверський, В.С. Дроб’язко та ін.; За ред. О.А. Підпригори, О.Д. Святоцького. – 2-ге вид., переробл. та допов. – К.: Концерн “Видавничий дім “Ін Юре”, 2004. – 672 с.

## **ЗАГАЛЬНИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК**

**Автор** – фізична особа, яка своєю творчою працею створила твір.

**Авторське право** — це сукупність правових норм, на підставі яких виникають, змінюються чи припиняються відносини щодо створення літературних, художніх та інших творів.

**Аудіовізуальний твір** — твір, що фіксується на певному матеріальному носії (кіноплівці, магнітній плівці чи магнітному диску, компакт-диску тощо) у вигляді серії послідовних кадрів (зображень) чи аналогових або дискретних сигналів, які відображають (закодовують) рухомі зображення (як із звуковим супроводом, так і без нього), і сприйняття якого є можливим виключно за допомогою того чи іншого виду екрана (кіноекрана, телевізійного екрана тощо), на якому рухомі зображення візуально відображаються за допомогою певних технічних засобів. Видами аудіовізуального твору є кінофільми, телефільми, відеофільми, діафільми тощо, які можуть бути ігровими, анімаційними (мультиплікаційними), неігровими чи іншими.

**Виключна ліцензія** — видається лише одному ліцензіату і виключає можливість використання ліцензіаром об'єкта права інтелектуальної власності у сфері, що обмежена цією ліцензією, та видачі ним іншим особам ліцензій на використання цього об'єкта у зазначеній сфері. Передбачає надання виняткового права на використання об'єкта помислової власності одному ліцензіату (ліцензіар користується лише правом самостійного використання об'єкту ліцензування у певних межах). Гарантує, що ліцензіат не буде мати конкуренції навіть з боку ліцензіара і залежних від нього суб'єктів.

**Винаходом** може бути продукт (пристрій, речовина тощо) або процес у будь-якій сфері технології, якщо він, відповідно до закону, є новим, має винахідницький рівень і придатний для промислового використання (ст. 459 ЦК).

**Відеограма** — відеозапис на відповідному матеріальному носії (магнітній стрічці, магнітному диску, компакт-диску тощо) виконання або будь-яких рухомих зображень (із звуковим супроводом чи без нього), крім зображень у вигляді запису, що входить до аудіовізуального твору.

**Договір про передавання виключних майнових прав інтелектуальної власності** — це правочин, за яким одна сторона (особа, що має виключні майнові права) передає другій стороні частково або у повному обсязі ці права відповідно до закону та на визначених договором умовах.

**Інтегральна мікросхема** — мікроелектронний виріб кінцевої або проміжної форми, призначений для виконання функцій електронної схеми, елементи і з'єднання якого неподільно сформовані в об'ємі і (або) на поверхні матеріалу, що становить основу такого виробу, незалежно від способу його виготовлення.



**Кваліфікаційна експертиза (експертиза по суті)** — експертиза, що встановлює відповідність винаходу умовам патентоздатності (новизні, винахідницькому рівню, промисловій придатності).

**Комерційна таємниця** — інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію (ст. 505 ЦК). Це відомості, які не є державними секретами, пов'язані з виробництвом, технологічною інформацією, управлінням, фінансовою та іншою діяльністю, розголошення (передача, витік) яких може завдати збитків інтересам особи, яка володіє такою інформацією.

**Комерційне (фірмове) найменування** — найменування юридичної особи, що належить до категорії підприємницьких юридичних осіб. Фірмове найменування дозволяє індивідуалізувати конкретну організацію (підприємство) в цивільному обороті. Юридична особа, фірмове найменування якої зареєстровано в установленому порядку, має виключне право на його використання. Особа, яка неправомірно використовує чуже зареєстроване фірмове найменування на вимогу власника права на фірмове найменування зобов'язана припинити його використання і відшкодувати завдані збитки.

**Компіляція даних** — сукупність творів, даних або будь-якої іншої незалежної інформації у довільній формі, в т.ч. — електронній, підбір і розташування складових частин якої та її упорядкування є результатом творчої праці, і складові частини якої є доступними індивідуально і можуть бути знайдені за допомогою спеціальної пошукової системи на основі електронних засобів (комп'ютера) чи інших засобів.

**Компонування інтегральної мікросхеми** — зафіксоване на матеріальному носії просторово-геометричне розміщення сукупності елементів інтегральної мікросхеми та з'єднань між ними.

**Комп'ютерна програма** — набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи у будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування комп'ютером, які приводять його у дію для досягнення певної мети або результату (це поняття охоплює як операційну систему, так і прикладну програму, виражені у вихідному або об'єктному кодах).

**Контрафакція товарного знака** — це несанкціоноване використання товарного знака, що вводить в оману стосовно виробника маркованого товару.

**Корисною моделлю** може бути продукт (пристрій, речовина тощо) або процес у будь-якій сфері технології, якщо він є новим і придатним для промислового використання, (ст.460 ЦК)

**Ліцензійний договір** — це правочин, на підставі якого власник (володілець) запатентованого чи незапатентованого об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензіар) надає фізичній чи юридичній особі (ліцензіатові) дозвіл (ліцензію) на право використання об'єкта інтелектуальної власності у певному місці і протягом певного часу, а ліцензіат зобов'язується сплачувати винагороду за право використання об'єкта інтелектуальної власності.

**Ліцензія** — дозвіл власника патенту (ліцензіара), що видається іншій особі (ліцензіату), на використання винаходу (корисної моделі) на певних умовах.

**Майнові права інтелектуальної власності на комерційне найменування** — це суб'єктивні права учасників комерційного обороту, які безпосередньо пов'язані з володінням, користуванням та розпорядженням комерційним найменуванням у процесі здійснення на ринку підприємницької діяльності.

**Науковим відкриттям** є встановлення невідомих раніше, але об'єктивно існуючих закономірностей, властивостей та явищ матеріального світу, які вносять докорінні зміни у рівень наукового пізнання.

**Невиключна ліцензія** — не виключає можливості використання ліцензіаром об'єкта права інтелектуальної власності у сфері, що обмежена ліцензією та видачі ним іншим особам ліцензій на використання цього об'єкта у зазначеній сфері. Передбачає обмежене право використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензіар зберігає всі права як щодо використання, так і надання ліцензій необмеженому колу осіб. Не гарантує ліцензіату неможливості видачі ліцензіаром дозволу на переданий об'єкт права інтелектуальної власності іншим виробникам на обумовленій території.

**Об'єкти авторського права** — це твори, а саме: літературні та художні твори, комп'ютерні програми, компіляції даних, інші твори.

**Одинична ліцензія** — видається лише одному ліцензіату і виключає можливість видачі ліцензіаром іншим особам ліцензій на використання об'єкта права інтелектуальної власності у сфері, що обмежена цією ліцензією, але не виключає можливості використання ліцензіаром цього об'єкта у зазначеній сфері. Передбачає передання всіх прав на використання об'єкта права інтелектуальної власності одній особі на весь термін дії охоронного документа. Гарантує ліцензіату неможливість видачі ліцензіаром дозволу на переданий об'єкт права інтелектуальної власності іншим виробникам на обумовленій території.

**Опублікування твору, фонограми, відеограми** — випуск в обіг за згодою автора чи іншого суб'єкта авторського права і (або) суміжних прав виготовлених поліграфічними, електронними чи іншими способами примірників твору, фонограми, відеограми у кількості, здатній задовольнити, з урахуванням характеру твору, фонограми чи відеограми, розумні потреби публіки, шляхом їх продажу, здавання в майновий найм, побутового чи комерційного прокату, надання доступу до них через електронні системи

інформації таким чином, що будь-яка особа може його отримати з будь-якого місця і у будь-який час за власним вибором або передачі права власності на них чи володіння ними іншими способами. Опублікуванням твору, фонограми, відеограми вважається також депонування рукопису твору, фонограми, відеограми у сховищі (депозитарії) з відкритим доступом та можливістю одержання в ньому примірника (копії) твору, фонограми, відеограми.

**Патент (патент на винахід, деклараційний патент на винахід, деклараційний патент на корисну модель, патент (деклараційний патент) на секретний винахід, деклараційний патент на секретну корисну модель)** – охоронний документ, що засвідчує пріоритет, авторство і право власності на винахід (корисну модель).

**Порода тварин** — цілісна консолідована (стійка) група сільськогосподарських тварин одного виду, яка має спільне походження і відрізняється специфічними екстер'єрно-конституціональними та корисними господарськими властивостями, що передаються по спадковості.

**Похідний твір** — твір, що є творчою переробкою іншого існуючого твору без завдання шкоди його охороні (анотація, адаптація, аранжування, обробка фольклору, інша переробка твору) чи його творчим перекладом на іншу мову (до похідних творів не належать аудіовізуальні твори, одержані шляхом дублювання, озвучення, субтитрування українською чи іншими мовами інших аудіовізуальних творів).

**Право власності** – це врегульовані законом суспільні відносини щодо володіння, користування і розпорядження майном.

**Право інтелектуальної власності** – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений цим Кодексом та іншим законом.

**Презумпція авторства** – за відсутності доказів іншого автором твору вважається фізична особа, зазначена звичайним способом як автор на оригіналі або примірнику твору.

**Промисловий зразок** — форма, малюнок чи розфарбування або їх поєднання, що визначають зовнішній вигляд промислового виробу (ст. 461 ЦК). Це результат творчої діяльності людини в галузі художнього конструювання, що визначає зовнішній вигляд виробу. Промисловий зразок визначається по сукупності ознак, які включають в себе новизну, оригінальність та здатність до промислового виробництва. Новизна означає, що один чи комбінація цих ознак невідома в нашій державі чи за кордоном. Оригінальний — істотні ознаки або (чи) їх комбінація своєрідні і визначають відмінні естетичні на ергономічні особливості виробу. Промислова придатність визначається тим, що він може бути відтворений в заводських і т.п. умовах на рівні, достатньому для введення в господарський оборот.

**Публічна демонстрація** — публічне одноразове чи багаторазове представлення публіці за згодою суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав у приміщенні, в якому можуть бути присутніми особи, які не належать до кола сім'ї або близьких знайомих цієї сім'ї, аудіовізуального твору чи зафіксованого у відеограмі виконання або будь-яких рухомих зображень.

**Публічне виконання** — подання за згодою суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав творів, виконань, фонограм, передач організацій мовлення шляхом декламації, гри, співу, танцю та іншим способом як безпосередньо (у живому виконання), так і за допомогою будь-яких пристроїв і процесів (за винятком передачі в ефір чи по кабелях) у місцях, де присутні чи можуть бути присутніми особи, які не належать до кола сім'ї або близьких знайомих цієї сім'ї, незалежно від того, чи присутні вони в одному місці і в один і той самий час або в різних місцях і в різний час.

**Публічне сповіщення** — передача за згодою суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав в ефір за допомогою радіохвиль (а також лазерних променів, гамма-променів тощо), у т.ч. з використанням супутників, чи передача на віддаль за допомогою проводів або будь-якого виду наземного чи підземного (підводного) кабелю (провідникового, оптоволоконного та інших видів) творів, виконань, будь-яких звуків і (або) зображень, їх записів у фонограмах і відеограмах, програм організацій мовлення тощо, коли зазначена передача може бути сприйнята необмеженою кількістю осіб у різних місцях, віддаленість яких від місця передачі є такою, що без зазначеної передачі зображення чи звуки не можуть бути сприйняті.

**Публічний показ** — будь-яка демонстрація оригіналу або примірника твору, виконання, фонограми, відеограми, передачі організації мовлення за згодою суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав безпосередньо або на екрані за допомогою плівки, слайда, телевізійного кадру тощо (за винятком передачі в ефір чи по кабелях) або за допомогою інших пристроїв чи процесів у місцях, де присутні чи можуть бути присутніми особи, які не належать до кола сім'ї чи близьких знайомих цієї сім'ї особи, яка здійснює показ, незалежно від того, чи присутні вони в одному місці і в один і той самий час або в різних місцях і в різний час (публічний показ аудіовізуального твору чи відеограми означає також демонстрацію окремих кадрів аудіовізуального твору чи відеограми без дотримання їх послідовності).

**Раціоналізаторською пропозицією** є визнана юридичною особою пропозиція, яка містить технологічне (технічне) або організаційне рішення у будь-якій сфері її діяльності.

**Репрографічне відтворення (репродукування)** — факсимільне відтворення у будь-якому розмірі (у тому числі збільшеному чи зменшеному) оригіналу письмового чи іншого графічного твору або його примірника шляхом фотокопіювання або іншими подібними способами, крім запису в електронній (у тому числі цифровій), оптичній чи іншій формі, яку зчитує комп'ютер.

**Секретний винахід (секретна корисна модель)** – винахід (корисна модель), що містить Інформацію, віднесену до державної таємниці.

**Селекційне досягнення** — це група племінних тварин, створена в результаті цілеспрямованої творчої діяльності, яка має нові корисні господарські ознаки і стійко передає їх нащадкам.

**Сорт рослин** — окрема група рослин (клон, лінія, гібрид першого покоління, популяція) в рамках нижчого із відомих ботанічних таксонів, яка, незалежно від того, задовольняє вона повністю або ні умови надання правової охорони.

**Суб'єкт авторського права** – автор, фізичні та юридичні особи, які набули прав на твори відповідно до договору або закону.

**Суб'єктивне право інтелектуальної власності** – це право його суб'єкта на володіння, користування і розпорядження належним йому відповідно до закону результатом інтелектуальної діяльності.

**Суміжні права** – це право інтелектуальної власності на виконання, фонограму, відеограму та програму (передачу) організації мовлення.

**Твір архітектури** — твір у галузі мистецтва спорудження будівель і ландшафтних утворень (креслення, ескізи, моделі, збудовані будівлі та споруди, парки, плани населених пунктів тощо)

**Твір образотворчого мистецтва** — скульптура, картина, малюнок, гравюра, літографія, твір художнього (у т.ч. Сценічного) дизайну тощо.

**Твір ужиткового мистецтва** — твір мистецтва, в т.ч твір художнього промислу, створений ручним або промисловим способом для користування у побуті або перенесений на предмети такого користування.

**Торговельна марка** – це будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, які придатні для вирізнення товарів (послуг), що виробляються (надаються) однією особою, від товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами. Такими позначеннями можуть бути, зокрема, слова, літери, цифри, зображувальні елементи, комбінації кольорів.

**Фонограма** — звукозапис на відповідному носії (магнітній стрічці чи магнітному диску, грамофонній платівці, компакт-диску тощо) виконання або будь-яких звуків, крім звуків у формі запису, що входить до аудіовізуального твору.

**Формальна експертиза (експертиза за формальними ознаками)** – експертиза, у ході якої встановлюється належність зазначеного у заявці об'єкта до переліку об'єктів, які можуть бути визнані винаходами (корисними моделями), і відповідність заявки та її оформлення встановленим вимогам.

### **ЗАГАЛЬНА РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА**

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року. № 435-IV.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року. № 435-IV.
3. Закон України “Про охорону прав на знаки для товарів і послуг”.
4. Давидюк Т.В. Екологічний, інтелектуальний та людський капітал в теорії бухгалтерського обліку [текст]: Монографія / [Давидюк Т.В., Замула І.В., Легенчук С.Ф.]; під заг. ред. [і з передм.] Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: ЖДТУ, 2009. – 480 с.
5. Економіка знань: виклики глобалізації та України. Під заг. ред. А.П. Гальчинського, С.В. Львовичкіна, В.П. Семиноженка. – К.: ХФ НІС, 2004. – 261 с.
6. Економіка й організація інноваційної діяльності: Підручник / О.І. Волков, М.П. Денисенко, А.П. Гречан та ін. Під ред. проф. О.І. Волкова, проф. М.П. Денисенка. – К.: ВД “Професіонал”, 2004. – 960 с.
7. Крайнев П.П. Інтелектуальна економіка: управління промисловою власністю: (Монографія). – К.: Концерн “Видавничий дім “Ін-Юре”, 2004. – 448 с.
8. Лев Б. Нематериальные активы: управление, измерение, отчетность / Б. Лев; [пер. с англ. Л.И. Лопатников]. – М.: КВИНТО-КОНСАЛТИНГ, 2003. – 240 с.
9. Оцінка інтелектуальної власності. Бухгалтерський облік та оподаткування / О.Б. Бутнік-Сіверський, О.П. Гавриленко, С.О. Довгий та ін.; За ред. О.Б. Бутніка-Сіверського, О.Д. Святоцького. – К.: Видавничий Дім “Ін-Юре”, 1999. – 352 с.
10. Права інтелектуальної власності в Україні. Авторське право. Збірник систематизованого законодавства. – Випуск 10. – Жовтень 2004 р. – С. 185-198.
11. Право інтелектуальної власності: Академ. курс: Підручник для студентів вищ. навч. закладів. / О.А. Підпригора, О.Б. Бутнік-Сіверський, В.С. Дроб’язко та ін.; За ред. О.А. Підпригори, О.Д. Святоцького. – 2-ге вид., переробл. та допов. – К.: Концерн “Видавничий дім “Ін Юре”, 2004. – 672 с.
12. Промислова власність у цифрах. Показники діяльності Державного департаменту інтелектуальної власності та Державного підприємства “Український інститут промислової власності” за 2009 рік. – К.: Державний департамент інтелектуальної власності, 2010. – 52 с.
13. Чухно А.А. Твори [у 3. т.] / НАН України, Київ. нац. Ун-т ім. Т. Шевченка. Інформаційна постіндустріальна економіка: теорія і практика. / А.А. Чухно. – К.: Наук.-дослід. фін. ін-т при М-ві фін. України, 2006. – Т. 2. – 512 с.

# ДОДАТОК

## “СТРОКИ ДІЇ ОХОРОННИХ ДОКУМЕНТІВ ДЛЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ ОБ’ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ”

| Види інтелектуальної власності         |                           | Вид ОПІВ                                            | Охоронний документ                                                                                                        | Строк дії                                                               |
|----------------------------------------|---------------------------|-----------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------|
| 1                                      |                           | 2                                                   | 3                                                                                                                         | 4                                                                       |
| Авторське право та суміжні з ним права | Об'єкти авторського права | Літературні, та художні твори                       | Засвідчення авторства твору (ст. 435 ЦКУ)                                                                                 | спливає через 70 р. <sup>1</sup> (ст. 446 ЦКУ)                          |
|                                        |                           | Комп'ютерні програми, компіляції даних (бази даних) |                                                                                                                           |                                                                         |
|                                        | Об'єкти суміжних прав     | Виконання                                           | Виконання, виробництво фонограми, виробництво відеограми, організація мовлення (ст. 450 ЦКУ)                              | спливає через 50 р. <sup>2</sup> (ст. 456 ЦКУ)                          |
|                                        |                           | Фонограми, відеограми                               |                                                                                                                           | спливає через 50 р. <sup>3</sup> (ст. 456 ЦКУ)                          |
|                                        |                           | Передачі (програми) організацій мовлення            |                                                                                                                           | спливає через 50 р. <sup>4</sup> (ст. 456 ЦКУ)                          |
|                                        | Промислова власність      | Об'єкти патентного права                            | Винаходи, корисні моделі, промислові зразки                                                                               | Патент (Ст. 462 ЦКУ)                                                    |
| Сорти рослин, породи тварин            |                           |                                                     | Патент, Свідоцтво, Свідоцтво на поширення (ст. 485 ЦКУ)                                                                   | спливає через 30 р., щодо дерев та винограду — через 35 р. <sup>6</sup> |
| Позначення                             |                           | Комерційні (фірмові) найменування                   | Є чинним з моменту першого використання цього найменування та охороняється без обов'язкового подання заявки (ст. 489 ЦКУ) | припиняється у разі ліквідації юридичної особи (ст. 491 ЦКУ)            |
|                                        |                           | Торговельні марки (знаки для товарів і послуг)      | Свідоцтво (ст. 494 ЦКУ)                                                                                                   | є чинними протягом 10 р. <sup>7</sup> (ст. 496 ЦКУ)                     |
|                                        |                           | Географічні зазначення                              | —                                                                                                                         | —                                                                       |

<sup>1</sup> що відліковуються з 1 січня року, наступного за роком смерті автора чи останнього із співавторів, який пережив інших співавторів, крім випадків, передбачених законом

<sup>2</sup> що відліковуються з 1 січня року, наступного за роком здійснення першого запису виконання, а за відсутності такого запису — з 1 січня року, наступного за роком здійснення виконання

<sup>3</sup> що відліковуються з 1 січня року, наступного за роком її опублікування, а за відсутності такого опублікування протягом п’ятдесяти років від дати її вироблення — з 1 січня року, наступного за роком вироблення фонограми, відеограми

<sup>4</sup> що відліковуються з 1 січня року, наступного за роком її першого здійснення

<sup>5</sup> що відліковуються від дати подання заявки на винахід в установленому законом порядку.

<sup>6</sup> що відліковуються з 1 січня року, наступного за роком державної реєстрації цих прав.

<sup>7</sup> з дати, наступної за датою подання заявки на торговельну марку в установленому законом порядку, якщо інше не встановлено законом

## Продовження Додатку

| 1                             |                                                | 2                                                                                                                                                                                                                                           | 3                                               | 4                                                                                 |
|-------------------------------|------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------|
|                               | Нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності | Компонування (топології) інтегральних мікросхем                                                                                                                                                                                             | Свідоцтво (ст. 472 ЦКУ)                         | спливає через 10 р. <sup>8</sup> (ст. 475 ЦКУ)                                    |
|                               |                                                | Раціоналізаторські пропозиції                                                                                                                                                                                                               | Опис, креслення, якщо вони подані (ст. 482 ЦКУ) | має право на використання цієї пропозиції у будь-якому обсязі (ст. 484 ЦКУ)       |
| Комерційна таємниця (ноу-хау) |                                                | інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить (Ст. 505 ЦКУ) | —                                               | обмежується строком існування сукупності ознак комерційної таємниці (Ст. 508 ЦКУ) |

<sup>8</sup> що відліковуються від дати подання заявки на компонування інтегральної мікросхеми в установленому законом порядку